Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 ФЕВРАЛЬ 25
Хабарай эхин (бар) нэрын 4
ЧЕТВЕРГ
Гарагай 5
№ 33 (18650)
газетын сэн: нэгилай — 50 мүн., Хэлсээтэ сэн

Сагаалган-93

НЭГЭН БҮЛЫН ҺАЙНДЭР

...Энэмнай би... ...нисэг, хулинса... ...мундэлнэн ...ай һанаха бай... ...дэр болон, жол ...лан ерэжэ, тэм... ...баян дэнгэр ...р хүндэлүүлэгдэ... ...шалтай. Булта... ...ҺӨӨР хоёр жо... ...Сагаалган ара... ...гэжэ хуулитаар ...олоной дунда ...ҺӨН. Үргэн Бу... ...мнай нютаг бүг... ...ҺАЙНДЭР ало... ...лгатайгаар тэм... ...ҮҮ, хүгжэм үдэ... ...отор зэдэлээ.

...фоторепортаж ...ад Республикын ...Улаан-Удэ хотын ...талмай дээрэ ...н Сагаалганай ...ай бэшэхэ гэ... ...ЛГ.

22-ой үдэрэй ...ЕДҮҮДЭЙ талмай ...олон, тойроод ...тугууд, амита... ...урагууд балшар ...ҮҮД, ажалшадай ...на. Микрофон... ...арадай дуу, хүг...жэм ирагуу гоёор зэдэлнэ. Хотын ажалшадай нитэлэ хүхилдэһоор, Шэнэ жилээр бэ бээ амаршалдсаһаар байтар, хүгжэм, дуун гэнтэ замхажа, арбан хоёр жилэй...дтэ үдэшэгдэн, Сагаан Үбгэн талмай дээрэ гаража ерэмсэрэ, сугларагшадые Сагаан һараар амаршална:

Гараа бүнган улад зонои
Гарагай шэнэр болгон
байнам!
Үлэы һайхан үлгэн
дэлхэйгээ
Үреэд үгэор амаршалан
байнам!..

«Мэндээ, Сагаан һараар!» —гээд үбгэнэй үреэхэдэнь, буряад арадай ёһо заншалаар гоё һайханаар хубсалһан бүлег басагад хадаг, Сагаан эдэгээр хүндэлнэ. Сагаан Үбгэжөөлэй буян хэшэг тараанай һүүлээр, ансамблийн артистнуд хатар гүйсэдхэжэ, сугларагшадые баясуулна.

— Хүндэтэ Буряад ороной арад зон,—гээд Сагаан Үбгэн түүрэнэ:

Һарын һайные сахин
нүлеэгээд,
Һайхан үйлэ айладхаха
үлэытэй үдэр мүндэлбэ!
Бүлэн жэлээ булга
маанадай
Бэйртай һайханаар үдэшэн
мордохуулжа,
Тахяа жэлээ үгтаха
сагнай ерэбэ,—

гэжэ Үбгэжөөлэй хэлэмсэр, арбан хоёр жэлэй амитад уряалай хатар гүйсэдхэнэ.

Энэнэй удаа, прагуу хүгжэм зэдэлжэ, дальбараануудаа дахуулһан Тахяа жэл талмай дээрэ гаража, микрофоноор арад зондоо хандан, үреэлэй үгэнүүдые хэлэнэ:

Үнан хара алдартай
Тахяа жэлыемни
Үгтажа барандаа
хүхюутэй байхадатнай,
Урма баяраар сэдьхэлин
дэбэрбэ.
Улаан-Удэ нишелэл сэлгээ
хотынтнай
Ужам һайхан талмай
дээрэ мүнөөдэр
Уран бэлигээ улад зондоо
бэлэглюхээр
Олон хүнүүдэй үгтажа
байһанда урматайб,
Ошохо сагнай одоол
ерэбэ гээшэ бээ?

Энэнэй удаа Сагаан Үбгэн Тахяа жэл хоёр арбан жэлэй амитадаар үдэшэгдэн, ород арадай фольклорой бүлэгтэй уулзажа, Сагаан һарынгаа— Шэнэ жэлэйнгээ найр зугаа, хатар наада дэлгэбэ. Үреэлэй үгэнүүд хэлэгдэнэ, баяр зугаа бүри сэнгүү, хүхюун болоно.

Улаан-Удэ хотын Соёлой ордон, клубуудта Сагаан һарын һайндэрэй найр зугаа хэзээ хэзээнэйхиһээ эмхи гуримтайгаар, олон зоной хабаадалгатайгаар үнэржэ, эб нэгэн бүлэ болоһон олон яһатанай найр наадан үдэшэ ороё болотор үргэлжэлһэн байха юм.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Улаан-Удын Соведүүдэй талмай дээрэ болоһон Сагаалганай һайндэрэй үедэ; Хитадай Доктор Монголой Шиньян хотоһоо ирэһэн айлшан Чанжи Го; «Мэгтаал» ансамблийн дуушан Бимба Базаров: дайнай болон ажалай ветерануд Л. Я. Вачяев, И. В. Васильев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Хабарай тарилгада хэр бэлдэнэб?

ТҮГШҮҮРИЛТЭЙ БАЙДАЛ ТОХЁОЛДОО

Үбэлэй шанга хүйтэнэй охинэй үшөө буураагүй, тала дайдые хушаһан зүсаан саһанай заахашье нимгэрээгүй байхада, ородоол хоёр һара үлүүтэйхэн болоод хабарай тарилгын хүдэлмэри эхилхэнь ха юм даа.

Тоёд мүнөө аймагай ажахынуудта ябажа харахада байдал ехэл задагай гайдан зандаа, техникэ заһабарилга һали-болихон лэ ябуулгаджа байна. Урдань бүри февралийн тэнгээр олонхи ажахынуудта тракторнуудай адагынь 70—80 процентнь, газар элдүүрилгын, тарилгын машинануудай диилэнхинь заһабарилагданхай байдаг һаа, мүнөө тэдэнэйнь хахадыньшье бэлэн болгогдоогүй.

Инмэ түгшүүрилтэй байдалай тохёолдоод байхада һанаагаа зобонгүй байхын яажашье аргагүй. Хабарай тарилгые хаһа сагтань һайнаар үнгэргөогүй һаа, ажахынуудная хайшан гэжэ ажамидархаб, хүн зомнай, адууһа малнай юугээ эдихэб?

Гэхэтэй хамта тохёолдоһон байдалай түлөө ганса-хан колхоз, совхозууд лэ зэмэтэй гэхэ болоо һаа, баһал буруу. Трактор, машинын запас хэрэгсэлнүүдэй, элдэб эсын деталь, частьнуудай, техникэдэ хэрэгтэй шэнгэн түлишын, тоһодолгын зүйлнүүдэй айхабтар үнэтэй болошоод байхада тэдэ бүгэдые худалдажа абаха, түлэхэ мүнгэн олонхи ажахынуудта үгы байна ха юм.

Эдэ бүгэдэ тухай хоёрэлдэхэ, хабарай тарилгада хэрэгтэй бүхы юумые хаһа сагтань бэлдэхын тула юу хэхэ гээшэб гэжэ һанамжа, дурадхалнуудаараа андалдаха зорилготойгоор тэсэгэн бидэ ажахынуудай ахамад инженернүүдые, МТМ-нүүдые даагшадые, тракторно-таряан ажалай бригадынуудай бригадирнуудые суглуулһан байнабди.

Эгээл түрүүлэн Кабанскын совхозой ахамад инженер П. Г. Волков бодожо үгэ хэлэхэдээ, хабарай тарилгада хэрэглэгдэхэ техникэ заһабарилга ажахыда айхабтар бэрхэтэйгээр ябуулагдажа байна гэжэ тэмдэглэбэ.

— Али бүхы юумэ худалдажа абаха, түлэхэ мүнгэн совхозой жасада байхагүй. Хаанаһаа, юу, ямаад худалдажа абахаяа мэдэхээ болёод байнабди.

Гүрэнэй банкһаа мүнгэ урьһаар абаха гэхэдэ, урид абаһан үрнеэ бусаагаагүйдэтнай юушье үгэхэгүйбди гэнэ. Үгышье һаа, туйлай ехэ процент эринэ. Ажахыдаа элдэб хүдэлмэридэ трактор, машина хэрэглэхэ аргагүй шахуу боложо байнабди. Юуб гэхэдэ, тэдээндэ хэрэгтэй шэнгэн түлишын нөөсэ дууһаха болоо. Тэрэнние үшөө худалдажа абаха гэхэдээ түлэхэ мүнгэгүйбди,— гэжэ тэрэ хэлэнэ.

— Тоёд машина техникээ хаһа сагсоонь заһабарилха, хабарай тарилгада бэлдэхэ тушаа юу хэхэ гэжэ бодонот?— гэжэ асуухада, нүхэр Волков иигэжэ хариусана:

— Юунэйшье болоо һаа, хабарай тарилга хэгдэхэл юм ааб даа. Россин Правительствые толгойлогшо В. С. Черномырдинэй гар табилгатай тусхай тогтоол һаяшаг абтаа. Тиимэһээ хүдоогэй ажахынуудта мүнгэн сангай талаар түргэн туһалажа хүргэгдэхэ аабза гэжэ хүлеэхээр. Гэбэшье энээнние хүлеэгээд һуунагүйбди. Өөһэдынгээ бүхы арга боложо, хүсэ шадал эльсүүлжэ, түбхын түрүүн тракторнуудаа, сэялкэ, анзаһа гэхэ мэтые апрелийн тэн болотор хуу бэлэн болгохол һанаатайбди.

Хандалын совхоздо (ахамад инженерынь А. Н. Кочетков) тракторнуудые заһа барилгын талаар баһал иимэрхүү байдал үзэгдэнэ. Эндэ бии байһан бүхы 97 тракторай ородоол 25-ниинь заһабарилагдаа нэрэтэй. Энээнэй гол шалтагааниинь гэхэдэ, нөөхил запас хэрэгсэлнүүдэй, мүнгэ зөөриин дуталдаһанһаа болоно.

— Хайшаншье гээ һаа, бүхы тракторнуудаа заһабарилжа шадахагүйбди. Тэдэнэймнай зарманиинь дан хуушан болошонхой. Ядахадаа тэдэнэй заримые задалжа, хоёр тракторые нэгэн болгохо баатай бологдоно. Хэды тингэбэшье манда МТЭ түхэлэй үшөө хоёр шэнэ трактор яаха аргагүй хэрэгтэй болоно.

Тиихэдэ сэялкэ, культиваторнуудаа һаяар хуу заһабарилжа дүүргэхэмнай. Саада тээнь анзаһанууд үлэхэ, тэдэнние заһабарилгые шамдуулхабди, — гэжэ нүхэр Кочетков хэлэнэ.

Байгал-Хударын совхозой ахамад инженер А. С. Брылевой хэлэһэнэй ёһоор, энэ ажахыда таряанайнь сеялкэнүүд бүри намартаа заһабарилагдаа юм. Харин тракторнуудта хэрэгтэй зарим деталь, частьнуудай үгы дээрэһээ тэдэнь бэлэн болгогдоногүй. Тиибэ яабашье һаань, ажахын механизаторнууд али аргыень оложо, техникээ саг соонь бэлдэхэ гэжэ ороодоно.

Тэрэшэлэн Шэргинскэ (ахамад инженерынь А. Н. Халтуев), Твороговско (ахамад инженерынь В. Х. Хлыстов) совхозуудта хүшэр хүндөөршье һаа, трактор, машинануудай заһабарилга бага-багаар ураншаа ябажал байна.

Аймаг соохи гүрэнэй техническэ хиналтын (Гостехнадзор) ахамад инженер В. М. Селиванов үгэ хэлэхэдээ, бүхы техникын айхабтар үнэтэй болоод байхада ажахынуудта бии байһан трактор, комбайн болон бусад машинануудые нягта наринаар ашаглаха, һайнаар хадагалха гэшэ шиндхэхы удха шанартай болоо гэжэ тэмдэглэбэ.

— Мүнөө ямаршье түхэлэй трактор, комбайн худалдажа абахань ажахынуудта тон гайтай. Жошоэнь, таряа хүряалгын нэгэ комбайн 2 миллион түхэриггэ хүрэнхэй. Тэрэ мүртөө комбайн бүтээн гаргадаг заводууд гол үйлэдбэрилгээ 40 процент хүрэтэр хороогоод байна. Тиимэһээ техникын түлөө харюусалгые шангадхаха саг ерээ,—гэжэ тэрэ хэлээ.

Нүгөө талаараа шэнэ техникын шанар муу болоо гэжэ олон хүн тэмдэглээ. Трактор, машинын үнэтэй болоһон хойнонь тэрэнние бүтээн гаргагшад илангаяа харюусалга ехэтэй байха ёһотой. Тиимэһээ аймагай ПМТС заводуудтай сэхэ холбоотой байха, муу шанартай техникэ тэдээндэ бусаагдаха, үгышье һаа, байра дээрэнь заһабарилһанаймнай түлөө завод мүнгэ түлэхэ зэргэтэй, —гэжэ гүрэнэй техническэ хиналтын начальник Н. С. Морозов зааба.

Эдэ бүгэдэнһөө ямар тобшолол хэхэб гэхэдэ, аймаг соо хабарай тарилгын техникэ бүхы дээрээ хангалтагүй муугаар ябуулгдана гэжэ дабтая. Гэбэшье гараа хабсараад һуугаагүй, али аргыень бэдэрһэн, ороодоһон газарта энэ хүдэлмэри удааншагааршье һаа, яһала урагшаа ябажа байна. Илангаяа хуушан зүйлнүүдые һэльбэхэ, шэнэлхэ талаар ороодолго гаргадаг мастерскойнуудта түрүүшын эльжэндэ газар елдүүрилгын, тарилгын техникэ саг соогоо бэлэн болгогдоно.

В. КОСТРИКОВ,
Кабанскын аймагай худоо ажахын управленийн ахамад инженер.

АГААРАЙ УЛАСХООРОНДЫН ХОЛБООН

Гушан табан жэлэй заб-һарлалай һүүлээр Шэтэ Хитад хоёрой хоорондохи агаарай холбоон һэргэгдэбэ. Забайкалийн авиаторнууд түрүүшын пассажирнуудые Пекин хүргоо, «Читаавиа» компанийн летчигууд түрүүшынгээ туршалгын замда Россин ба хилын саанахи олзын хэрэг эрхилэгшэдые, Эрхүүгэй ба Хабаровскын летчигуудые, журналистнуудые, мүн табяад онуудта агаарай онгосонуудые Забайкалийһаа Хитад хүрэтэр жолоододог байһан аэрофлодой ветерануудые урилһан байна.

Забайкалийн мүнөөнэй авиаторнууд уласхоорондын линиинүүдтэ ажаллажа шадаха байна гээд түрүүшын туршалга харуулаа. Тиигэжэ ерэхэ зундаа «ТУ-154» түхэлэй самоледоор саг үргэлжэ Хитадай хотонуудта тэдэнэр нидэжэ захалхань.

Манай корр.

Баргажанай дасанай барилгада зорюулагдаһан марафониие үгтуулан

АРГА ШАДАЛААРАА

Хурамхаан тосхондо сомоной Соведүүдэй түрүүлэгшэнэрэй, худоогэй захиргаанай зайнануудай эмхи зургааануудай, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй суглаан үнгэргэгдэбэ. Суглаанда хабаадагшад мартын 7-до Хурамхаан тосхондо үнгэргэгдэхэ энэ хэмжээ ябуулга тухай үргэн ехэ хоорэлдөө эмхидхэбэ. Юуб гэхэдэ, Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудай ажалшад Хурамхаан тосхондо баригдажа эхилһэн Баргажанайнгаа дасаниие һэргээн бодхоожо, барилгыень саашань үргэлжэлүүлжэ, арад зонһоо мүнгэ зөөри суглуулха ехэхэн эмхидхэлэй худэлмэри эхилбэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ Дэрээнэй, Улаанхаанай, Аргадын совхозуудай ажалшад суглаа үнгэргэбэ. Нютагай хүн зон энэ хэмжээ ябуулгада ехэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, арга шадалаараа дасанай барилгада мүнгэ зөөри суглуулна, үхэр, хони, адууһашье үргэлдэ үгэнэ. Энэ хэлэгтэ сомоной Соведүүд, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадана.

Мүн Баргажанай районой ажалшад энэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаха гэжэ түлөөлэгшэ нүхэр Тушинов мэдүүлээ. Юуб гэхэдэ, Хурамхаанай ажалшад Шитханай һүмэ һэльбэн заһабарилжа бодхоолгодо, туһалхабди гэжэ мэдүүлээ һэн. Энэ талаар эмхидхэлэй ехэхэн худэлмэри аймагай Соведэй түрүүлэгшэ С. Л. Гатапов, аймагай шалгалтаниилгын таһагай начальник И. Д. Дампилон гэгшэд үнгэргэхэ бээ гээд найдагдана.

Вл. БАТОРОВ,
худоо бэшэгшэ.

ЭНДЫЕМ ХҮЛЕЭН АБЫТ!

...хэд! Буряад-монгол Сагаан һараар, ...сагаан сэдьхэ... ...ндые айладха... ...энхир огторгой ...эрхим ажалай ...ын хоймороо, ...н зурхэнэй эжэ ...хэ зуураа, эр... ...элисэг хулин... ...гые дамжуулан, ...ёһо заншалаа ...хүндэлжэ, хуу... ...удэшэжэ, шэнэ ...хадаа, ажалша ...лдар солые, ам... ...н зузаан золые ...хүн бүхэнэй на... ...апа нэмэжэ, бу... ...ряад-монгол угсаатанай урдаа хараха дэмбэрэлтэ һайхан найр-сагаалганаа уттахадаа, ажалша малша арадайнгаа жама ёные найжалжа, альган дээрээ алда хадагаа долгээжэ, аба эжыншэрээ, аха эгэшэнэрээ амаршалан золгоёл!

Хүн бүхэмнай хүдөө нютагуудһаа хүсэ абажа, ама садхалан, аргэ бүтэн ябадаг байһандаа, хонгор нютагуудай хонин нүрэгэй хоёр дахин үдэхын түлөө, бурууд, даагадай булшан, арьбин зузаантай оодорһоор харайлдаһаар ондо орохын түлөө, амтан һайхан үрэлые ара үбэртөө шэнгээжэ, анжараан соносоёл!

Аха захатанаа хүндэлжэ, алтан мүнхэ гуламтынгаа хойморто үндэрлүүлжэ, дулаанай газарта эдэошэн урганан, дундаршагуй булагай уһанда шанагдаһан, һаамхай үнэнэй нүүдэр сайлгагдаһан найхан сайгаа аягалжа, тала дайдынгаа ургасын дээжые, табан хушуу малайнгаа шэмые табаг дүүрэн обойтор табинхай, мүнхэ нэрэтэй, мүнгэн жолоотой, шэнэ ургасын шэмэ, шэнгэн эдээнэйнгээ дээжые доро дохиг дурадхаял.

Шүтөөн бурхандаа хоёр гарайнгаа альга хабсаран, зулай дээрэһээ эхилэн, ухаан бодолһоо, үгэ хэлэнһээ, сэдьхэл зурхэнһоо, арбан хара нүгөлөө арюудхалга, арбан сагаан буянгаа [illegible] зальбарая.

Бурхан багшын мүнхэ нургаалые булга зондоо айладхажа соносходог «Буряад үнэн» һониноо барандаа захиха, гэгээн бурхадай тарнидые, гэлэн санаартанай захяае гэр бүхэндоо бадаруулая. Уг гарбалаа, ёһо заншалаа, түрэл буряад хэлээ орой дээрээ үргэжэ, одон залата багшанараа хүндэлжэ, урдын сэсэн нүрагшадһаа уг залган ябая!

Нарата һайхан Буряад ороноо юһэн эрдэнээр шэмэхын тула, юртэмсын мүнхэ дүрбэн тэгшые барандаа эдлэжэ, энэ наһандаа тэнюун амгаланаар жаргахатнай болтогой!

Цыбикжап НАЙДАНОВ
Захаамин, Михайловка.

Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиумдэ

Хореографическа искусствые хүгжөөлгэдэ аша габьяатай байһанайнь түлөө Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1993 оной февралийн 9-нэй Зарлигаар Буряадай гүрэнэй дуу, хатарай «Байгал» ансамблийн артист **Базаргуруев Мункобанр Базарсадаевичта «Буряад Республикын габьяата артист»** гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэ олгобо.

* * *

Уран зурагай искусствые хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнь түлөө Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1993 оной февралийн 9-нэй Зарлигаар **«Буряад Республикын габьяата уран зураша»** гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэ олгобо гэбэл:

Будожапова Евгения Дампиловнада — Буряадай хүүхэлдэйн «Улигэр» театрай ахамад уран зураашан.

Доржиев Бальжинимада — Россин Федерацийн Уран зураашадай холбооной гэшүүн, уран зураашан.

Тайсаев Банр Табановичта — Россин Федерацийн зураашадай холбооной гэшүүн, график.

* * *

Уран һайханай ажал ябуулгые хүгжөөлгэдэ аша габьяатай байһанайнь түлөө Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1993 оной февралийн 9-нэй Зарлигаар **«Буряад Республикын соёлой габьята хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэ олгобо гэбэл:

Зориктуева Жэбзэн-Дулмада—Арадай уран һайханай республиканска түбэй таһагые даагша.

Найданова Дарима Доржиевнада — Улаан-Удын захиргаанай соёлой таһагай дуу, хатарай «Тоонто» гэжэ фольклорно ансамблийн балетмейстер-табигша.

Олешников Юрий Емельяновичта — Бэшүүрэй районой Новосретенскын дунда һургуулийн директор.

Хышиктуева Алла Содномовнада — Арадай уран бэлигэй республиканска түбэй таһагые даагша.

Хэблэлэй талаар габьяатай байһанайнь, үнэн удаан саг соо ороодосотойгоор хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1993 оной февралийн 9-нэй Зарлигаар Ахын районой «Саянская новь» газетын редакторай орлогшо Цыбденов Цырен Принчиновичтэ «Буряад Республикын соёлой габьята хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ эзэргэ олгобо.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советтэ

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советдэй зэлжээтэ заседани болобо. Заседани дээрэ «Малай үбэлжэлгые үнгэргэхэ болон хабарай тарилгын хүдэлмэридэ бэлэдхэхэ талаар Хурамхаанай болон Сэлэнгын районуудай захиргаанай гулваа-нарай ябуулдаг эмхидхэлэй хүдэлмэри тухай» асуудал хаража үзэгдэбэ. Тус асуудалаар Хурамхаанай районой захиргаанай гулваа В. Д. Цыренов, Сэлэнгын районой захиргаанай гулваа М. Д. Ангархаев гэгшэд элидхэбэ.

Тарианай болон үбһэ ногооной муугаар ургаһан ушарһаа нитын мал үбһэ тэжээлээр багаар хангагдаһан байгаа.

Сэлэнгын районой ажахынууд 1992 ондо, 1991 онтой сасуулбал, һү үйлэдбэрилгээ 29 процентээр доошолуулжа, үнеэн бүриһөө 1520 килограмм һү һаһан байна. Үнгэрэгшэ жилдэ «Эрдэм» колхоз үнеэн бүриһөө 714, «Бестужевский» совхоз—851. Тельманэй нэрэмжэтэ совхоз 871 килограмм һү һаагаа. 1992 ондо үнгэрэгшэ жилэйхидэ орходоо ноопон 28 процент багаар хайшалагдаа.

Хурамхаанай райондо һү үйлэдбэрилгэ нэгэ жилэй туршада 52 процентээр доошолоо. Тодорхойлбол, 1991 ондо һаамхай үнеэн бүриһөө 1607 килограмм һүн һаагдаа һаа, үнгэрэгшэ жилдэ үнеэн бүриһөө 848 килограмм һүн һаагдаа.

Тус районой ажахынуудта бүхы малай тоо толгой үсоороо, түл багаар абтадаг болоо, энээнһээ уламжалан, хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгэ эрид доошолоо. Үхэр мал, хони хурьгад олоор гарзална. Сэлэнгын райондо, жэшээлхэдэ, 1991 онтой сасуулбал, эбэртэ малай гарзалга 1992 ондо 45 процентээр, харин Хурамхаанай райондо эбэртэ малай гарзалга 34 процентээр ургаа. Үхэр мал үсхэбэрилхэ асуудалда горитой анхарал хандуулагданагүй.

Мүнөө малай• үбэлжэлгэ хүшэр эрхэ байдалда үнгэргэхэ. Үбһэ тэжээл, талха таряан хоморжоо. Захиргаанай зургаануud, арадай депутадуудай районо Соведүүд эмхидхэлэй хүдэлмэри һулаар ябуулна, ажахын хүдэлмэрилэгшэдтэ ба хүдөо ажахын мэргэжэлтэдтэ шанга эрилтэ табигданагүй.

Хабарай тарилгада бэлэдхэлэй хүдэлмэри тус районуудта ханамжатайгаар ябуулагдана гэхын аргагүй. Хабарай тарилгада гараха тракторнуудынь сahабарилагдаагүй байнаар. Жэшээлхэдэ, Сэлэнгын районой ажахынуудай тракторнуудай 75 процент, анзаһануудай 50 процент, сеялкэнүүдэй 47 процент заһабарилагданхай. Хабарай тарилгын хүдэлмэридэ бэлэдхэлдэ бусадшье дутагдалнууд бий. Тиимэһээ малай үбэлжэлые һайнаар үнгэргэхэ, хабарай тарилгын хүдэлмэридэ һайнаар бэлэдхэхэ талаар дары хэмжээнүүдые абахыень Сэлэнгын ба Хурамхаанай районуудай захиргаанай гулваанарыешье уялгаһан тогтоол Министрнүүдэй Совет баталан абаа. Түрүүшын асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ «Буряатводмелиорация» нэгэдэлэй генеральна директор Н. Я. Кондаков, республикын Газарай реформын талаар комитедэй түрүүлэгшэ Б. С. Разгуе, хүдөө ажахын министрэй орлогшо А. Я. Разуваев, республикын Министрнүүдэй Соведэй Сэнгүүдэй талаар комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Карпуков, «Нефтепродукты» нэгэдэлэй генеральна директор Б. Д. Цыбиков болон бусад хабаадаа.

Удаань «Буряад Республикын экономическа байдалые һайжаруулхын, мүнгэ зөөри багатай эрхэтэдые социальна талаарнь дэмжэхын тула абтаха хойшолуулашагүй хэмжээнүүдэй программа тухай» асуудалаар республикын Министрнүүдэй Соведэй Экономикын талаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Э. М. Елаев элидхэл хэбэ.

Республикын социально-экономическа хүчжэлтын, экономическа реформын бэелүүлэгдэхэ үе сагта мүнгэ зөөреэр бага эрхэтэдые 1993 ондо социальна талаарнь хамгаалха программа дээрэ элидхэлшэ тогтоһон байна. Тус программын ёһоор республикын бүхы хүнүүд социальна хамгаалгада хүртэхэ ёһотой юм ха. Гэбэшье ажал хэдэггүй, пенси болон пособи багаар абадаг, бэе муутай, ажалай болон дайнай ветерануud, олон үхибүүтэй гэр бүлэнүүд, инвалидууд, гансаардаһан эхэнэрнүүд, түрэлхидэйнгөө зүгһөө туһаламжа абажа шадахагүй үндэр наһатай хүнүүд болон бусад тулюур байдалтай хүнүүдтэ түрүүшын ээлжээндэ материальна туһаламжа үзүүлэгдэхэ болоно.

Ветерануud болон инвалидуудые худалдаа наймаанай талаар хангалгые һайжаруулха, пенси болон пособинуудые саг дарыдань гэртэнь абаашажа үгэхэ гэхэ мэтэ хэмжээнүүд бэелүүлэгдэхээр хараалагдана. Тус асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ республикын социальна хамгаалгын министр В. А. Агалова, республикын элүүрые хамгаалгын министр В. В. Тармаев, түрэнэй банкын эрхилэгшэ А. А. Вязинский, дайнай ветерануудай республиканска соведэй түрүүлэгшэ М. Гармаев болон бусад үгэ хэлэжэ, хүн зонние социальна талаарнь хамгаалгые һайжаруулха тушаа һанамжа, дурадхалнуудые хэлэһэн байна.

Тус асуудал зүбшэн хэлсэһэнэй удаа республиканска «Дурасхаалай дэбтэрые» хэблэн гаргаха асуудалаар «Дурасхаалай дэбтэрэй» редколлегиин түрүүлэгшын орлогшо Б. С. Семенов мэдээсэл хээ.

«Дурасхаалай» дэбтэрэй 2 боти толилон гаргагдахаар хараалагдана.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов заседание хүтэлбэрилөө.

Үнгэрэгшэ жэлнай нилээд хүшэр хүндөөр үнгэроо гээд тэмдэглэхэ ёһотойбди. Экономическа реформо бэелүүлгэдэ дайралдаһан бэрхэшээлнүүд, социальна хамгаалгын асуудалнууд болон гэмтэ ябадалай һүхэржэ эхилһэн баримтануud—эдэ бүгэдэ бидэнние яһала тухашаруулба гээшэ. Гэхэ зуура бүхы юумые гэлыжэ, гайхажа хараад һууха бэшэ, харин энэ хүшэр хүндэ байдалһаа гараха арга хургаяа бэдэрхэ, бүхы арга боломжонуудаа хэрэглэхэ, олон асуудалнуудые шэнээр хаража үзэхэ, шэнэ эрилтэнүүдэй ёһоор хаража үзэхэ ёһотой болоодби. Экономико хүгжөөлгэдэ зохёохы ёһоор хандаха эрилтэ табигдаа.

Үшар тиимэһээ гүрэнэй зөөри үмсэлэлгэдэ, предприятинуудые гүрэнэй бэшэ болгохо асуудалнуудта районно Совет болон захиргаанай зургаануud горитой анхарал хандуулжа эхилээ.

1992 оной туршада нютагай зөөриин 23 объект үмсэлэгдэһэн байгаа. Заиграево тосхоной, Онохойн, Шэнэ-Бэрээнэй, Новоильинскын ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын байшангуудай орондо «Светлана», «Елена», «Надежда», «Альянс» гэжэ үмсын предприятинуud бии болгогдоо һэн. Районой хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын управленин орондо «Вариант» гэжэ бага предприяти эмхидхэн байгуулагдаа бэлэй. Тиихэдэ Онохой тосхоной хүн зоной хубсаһа хунар угаадаг комбинат, бани-гостиница, Шэнэ-Бэрээнэй хубсаһа хунар угаадаг комбинат, Заиграево тосхоной «Весна» гэжэ гостиница, Эрхирэг һууринай гостиница конкурсын үндэһөөр үмсэлэгдөө һэн. Соёлой объектнүүд соohоо «Удэ» гэжэ кинотеатр үмсэлэгдэһэн байна.

Үнгэрэгшэ жилэй туршада 8 магазин үмсэлэгдоо. Тэдэнэй нэгэниинь аукцион дээрэ худалдагдаа. Тиигэжэ олон магазинуud болон бусад объектнүүд үмсэлэгдэһэн, олон предприятинуud гүрэнэй өмшэ болгогдоо һэн. Гэхэтэй хамта энэ худэлмэри саашадаа үргэлжэлүүлэгдэжэ байнхай. Бүхы дээрээ 1992 ондо соносхогдоһон 11132 мянган түхэриг эзэ 40.761 мянган түхэриг үмсэлэгдэһэн байна. Ажалша коллективүүдтэ үгтэдэг хүнгэлэлтэнүүдые хараадаа абабал, районой жасада 2687 мянган түхэриг оруулагдаа. 1993 оной туршада үшөө 16 655 мянган түхэриг районой бюджедтэ оруулагдахаар хараалагдана.

Колхоз болон совхозуудые хубилган шэнэдхэхэ худэлмэри ябуулхадаа, таряашадые газарай бодото эзэд болгохо гэһэн зорилго табигдаһан байгаа юм. Тиимэһээ таряашадай (фермернүүдэй) ажахынуудые эмхидхэлгэ үргэлжэлөө. Ганса 1992 ондо таряашадай 168 ажахы байгуулагдаа һэн. Эрхирэгэй, Асагадай. Үнэгэтэйн совхозууд — таряашадай ажахынууд, эблэлнүүд болонхой.

Газарай реформо таряашадай ажахынуудые эмхидхэлгэтэй нягта холбоотой асуудал мүн. Мүнөө районой бүхы газар бүридхэлдэ абтанхай. Тиихэдэ сельскэ, сомоной, поселковоо захиргаанай, газарай реформын талаар комитедэй үүсхэлээр районой худөө һууринуудай бүхы айлнууд газарай участогуудтай болоһон юм. Энэнь тон шухала, юундэб гэхэдэ, хубиин хамһабариин ажахынуудай үхэр малай тоо толгой жэлһээ жэлдэ олошорно. Мүнөө хүн зон саад, огород эрхилдэг болоо. Ганса 1992 ондо саад эрхилхын тула 301 гектар газар хүн зондо үгтоо. Газар һайнаар ашагладаг хүнүүдтэ газар үгэхэ гэһэн гуримаа саашадаашье баримталхабди. Жэшээлхэдэ, Улаан-Удын нарин сэмбын комбинадай хамһабариин ажахы һайшаалтай жэшээ болоҗо үгэнэ.

1992 ондо минеральна үтэгжүүлгэ, 1990 онтой сасуулбал, 2.5 дахин багаар, наг шэбхэ 3 дахин багаар гаргагдаа. Энээниһээ уламжалан, ургаса таряан, үбһэ тэжээл багаар абтана. Жэшээнүүдые дурдахада болоно. Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Н. М. Якимовай звено гектар талмай бүриһөө 24,1 центнер үбһэ, тинхэдэ «Дружба» ажахын И. И. Шурыгинай звеногойхид гектар талмай бүриһөө 1,3 центнер үбһэ хурлажа абаа һэн.

Гэхэтэй хамта худөө ажахын продукци үйлэдбэрилгэ ямар байгааб гээд, энээхэн жэшээ дээрэһээ тобшолол хэхээр ааб даа. Тодорхойлон хэлэбэл, гүрэндэ тушаадаг нэгэ толгой малай шэгнүүр 1991 ондо 315 килограмм байгаа һаа, 1992 ондо 275 килограмм хүрэтэрөө доошолоо. Тэрэ тушаагдаһан малай хахадынь туранхай гэһэн сэгнэлтэдэ хүртөө һэн. Тугал, хурьгад урда жэлнүүдэйхиһээ үсөөнөөр абтаа. «Аграрник» гэжэ шэнэ эблэл худөө ажахын техникэ заһабарилха, эгүлэн тоһо абадаг болохо, огородой эдеэ хуряадаг, гахай үсхэбэрилдэг болохо хүсэлэнтэй.

Эд бараанай, эдеэ хоолой үнэ сэнгэй огторгой хүрэтэр ургажа байһан үе сагта хүдөө ажахые хүгжөөхэ асуудалда бидэ анхаралаа пуладуулха ёһогүйбди. Мүнөө үхэр малаа, хони хурьгадаа ондо оруулхын тула холын нютагуудһаа тэжээл худалдажа абанабди.

Манай районой промышленна предприятинуud өөрынгөө продукци бүсад предприятинуудта эльгээхын түлөө худэлдэг байгаа. Мүнөө энэ шэглэлынь ондоо болгогдобо. Үйлэдбэриин продукциин динлэнхи хубиие райондоо үлөөхэ талаар хэмжээнүүдые абанабди.

Барилга хадаа хаанашье, хэзээшье, экономикодо тон ехэ удха шанартай һалбари болодогынь мэдээнэ. Үнгэрэгшэ жилдэ бүхы дээрээ 91 294 мянган түхэриг мүнгэн барилгада гаргашалагдаба. Хоёр һургуули, соёлой 3 байшан, 3 котельнэ, автостанци, байрын гэрнүүд — эдэмнай бултадаа тон хэрэгтэй объектнүүд баригдажа үргэлжэлөө. Бүхы объектнүүдые эндэ дурдаһанай үлүү юм бээ. Онсолбол, байгша ондо барилгын худэлмэри эрид һайжаруулха, саашань хүгжөөхэ хүсэлэнтэйбди.

Хүн зонние социальна талаарнь хамгаалга районой захиргаанай, арадай депутадуудай районно Соведэй шиндхэдэг мүнөө дээрээ угаа схэ удха шанартай хэрэг гээшэ ааб даа. Манай район соо аяар 12600 хүн пенси болон пособи абана. Районой социальна хамгаалгын таһагта инвалидуудта туһалха 3 отделени бии болгогдонхой. Гадна ветерануud байшан эмхидхэгдэһэн юм. 1992 ондо район соо 273 хүн түлбэригүйгөөр столоводо хоэллохо талонуудаар хангагдажа байгаа. Шэнэ жилээр олон үхибүүдтэ 50—50 түхэригэй бэлэгүүд барюулагдаа. Олон клубуудта ветерануud уригдажа, сайналгада хабаадаа, уран һайханай концертнүүд харуулагдаа.

Гэхэтэй хамта экономикын хүгжэлтэдэ урагшагүйдажэ, тулижа байха үе сагта гэмтэ ябадал олоор гаргагдажа, манай ажабайдалда һаад ушаруулна. Район доторнай, 1991 онтой сасуулбал, 1992 ондо гэмтэ ябадал гаргалга 33 процентээр дээшэлээ. Хуулиин һаһа гүйсөөгүйшүүлэй дунда гаргагдадаг гэмтэ ябадал гаргагшадай тоо 1992 ондо, урдахи жэлэйхиһээ доошолоо. Гүрэнэй болон үмсын зөөри хулгайлагшадай тоо олошоroo. Тэдэнэй ганса 50 процентнь элирүүлэгдэнэ. Районой дотоодын хэрэгүүдэй таһагта шэнэ техникэ үргэнөөр хэрэглэгдэнэ.

Районой холын һууринуудтай ааралтайгаар холбоо байгуулха арга олдонхой. Милицийн уголовно бэдэрэлгын отделенидэ хүнгэн машина үгтэнхэй. Тэрэшэлэн дотоодын хэрэгүүдэй таһагые кадрнуудаар хангаха хэрэггэ горитой анхарал хандуулнабди. Милицийн таһагта нимэрхүү туһаламжа үзүүлэн, гэмтэ ябадалтай тэмсэл урагшатайгаар ябуулха арга олдохо гэжэ найданабди.

Байгаали хамгаалха асуудалаар эндэ хэдэн тоо, баримта дурдахамни. Энээниһээ урдахи жэлнүүдтэ районой газар дээрэ модон ехэ эрэ унагаагдадаг, отологдодог байгаа һэ. баялигуудые нүүдые тэмсэл ондо отоо процентые тэй хам зоргоороо нүүд, леспромхо ороолоо хүнүүдт гэй яла

«Хүн гүнөө һанагдана. Т мидардаг жэлэй туршада дэг ха е, баяр жаргалтай соёлой, рүүн, уйдхар зобол лай хэрэ элхэй дээрэ ажаһуун һаг ураг длэһэн жэлнүүдһээ хүгжөөл дулдыдадаггүй ха. дай ураг үүд багашье һаа, ялдые һаа а эдлэжэ, энэ дэлүүсүлөө рэ солоёо мүнхэлөө гэхэ асу гээшэ.

анхарал хэрэгүүдээрээ, он аралдай ээ, һайхан һанаагаа тэйэн зай бэрхээрээ, баатарнууд дэлмэрие тэдэнэр арад зоно

Байгаа хүнөө болон үлэ на үйлэ а. Наһанай дабаа гэрэгшэ дабажа гаранаш, хо ёһоо рэ солонь тэрээниһээ пэ техни. шэнэ про наһыы абаха гаргаха ажабайдаа продукци гээшэ ялбанаб, дабажал ша ондо ябанаб гагүй. адшье абанаб, нөө дээ бээрээдшье абанаб, ехэ хүн ье абанаб, энээгээдш үнгэржэ зүдхэнэ ымсын мэ сэлин урагшаал хынууди дабшана Район бэлигтэй поэт Бор ды хүн бэшэһэн байха ю экономи най оройдоол дүн шатайгаа бүхы байхабди

БҮХЫ ХЭМЖЭЭНҮҮД АБТАХА

Нютагай захиргаануудта

Үнгэрһэн жэлэй сентябриин 17-до Россин Президент Борис Ельцинай абаһан Зарлиг 1993 оной январиин 1-дэ одоошье хүсэндөө хүрэжэ, нютагай замуудаар самоледуудаар пассажирнуудые зөөхэ сэн һула табигдажа, бидэ бүгэдэнэй сэдьхэл зүрхые бүри «баясуулжа», сэжэн «шэмэг», шэхэнэй «баяр» болгобо.

Тиихэдэ мүнгэн дуулгата Саяан уулын саана һуурһан хадата Ахын ажалшадта бүришье «баяртай» мэдээсэл дуулдаба. Нюдарган Ельцинай Зарлигые дээрэ тоолоһон манай Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй абаһан тогтоол одоошье даа, дэмбэрэлтэйгээр дэмжээ.

Тиигэжэ Улаан-Удэһөө Хэрэн хүрэтэр 2050, тиихэдэ Хэрэн Орлиг хоёрой хоорондо 7040 түхэриггэ авиабилет хүрэбэ. Тэрэ абтаһан тогтоол соо бага хангалгатай хүнүүдтэ, мүн Холын Хойто Зүггэ ба тэрээндэ адлидхагдаһан газарнуудта ажаһуудаг зондо хүнгэлэлтэнүүд болон нэмэлтэ түлбэри хараалһан хэмжээнүүдые абаха гэжэ Республикын Министрнүүдэй Совет Хүн зонние социальна хамгаалалгын талаар министерствые, комитедүүдые, городуудай, районуудай захиргаануудай гулваанарыешье уялгаһан байха юм.

Тезд тэрэ «хүнгэлэлтэнүүд» хэдын зондо тон хүндэ байнал даа. Хараад үзыт, бидэнэр «Ехэ газар» хүрэжэ, өөрыгөө харуулха, юумэшье харахала һанаад, Орлигһоо гаража, Улаан-Удэ хүрэхэ һанаатайгаар аяа замда зорибол, ошоҗо ерэхэдээ, ганса харгыдаа алар 20 мянган түхэриг гаргашалха болоноби. Хэрбээ гэдэһэ хотынгоо хоршогоноо һаа, ганса агаар һороод, үһа уугаад ябалтай бэшэ. Эрхэ бэшэ юумэ абажа эдихэ, хонохо газар бэдэрхэ, гэртээ үлэһэн зондоо бэлэг абаха һанаан гарахал байна.

Албанай хэрэгээр гү, али оорын онсо хэрэгээр город ошохо саг гараха. Үгы гэбэл үбдэхэ хабдаха гэхэ гү, али үри хүүгэд, аша гушанараймнай холын һургуулинуудта һурахадаа, ошохоерэхэ сагынь олон байдаг.

Али Саяан уулынгаа саана шэбээлээд, хороод, толгойгоошье үндылгэнгүй, хамараашье харуулангүй, зана шэнги газарта хорошоод хэбтэхэ юм гүбди? Яаһаншье хүндэ сагуud тохёолдоно гээшэб даа.

О. БАЛДАНОВА,
«Саянская новь» газетэнэй абтаба.

ДАРЫ МАРТАДАГНАЙ ХОХИДОЛТОЙ

Хүдөө ажахын шэнжэлэл

Һүрэг малаа ондо оруулжа байһан таряашадай, үмсын ажахынууд, кооперативуud болон колхоз, совхозуудай малшад үбэлэй янгинама хүйтэнние ехэл хүшэрхэнөөр дабажа, сагаан һарадаа хүрэжэ ерэбэ гээшэ. Малай үбэлжэлгын эгээл хүндэхэн хаһа олохон аймагуудай малшадта шангаан шалгалта боложо үгөө. Нэгэдхэхэр, харюусалгатай энэ хаһадаа һайнаар бэлдэгэй, үбһэ тэжээлээ хүсэд хүрэхөөр нөөсэлжэ шадаагүй ажахынуud гарза хохидолой бэрхэшээлдэ ехээр ороо бшуу.

Буряад Республикын Статистикын гүрэнэй комитедэй мэргэжэлтэдэй суглуулжа сорголһон тоо, баримтануud-ые зэргэсүүлэн харахада, республикымнай колхоз, совхозуud, кооперативуud, бусад бүридэлнүүд малай мяха, һү үйлэдбэрилжэ тушааха хүдэлмэреэ урда мэтэ таһалдуулхагүйе ороолдоо. Гэбэшье эндэ онсо тэмдэглэхээр нэгэ юумэн байна. Электрын элшэ хүсэнэй, тоһо түлишын үнэ сэнгүүдэй эрид дээшэлэнһээ уламжалан, олон ажахынууд автомобильша болон тракторнуудайнгаа паркые худэлгэхэ аргагүй болошоо. Нимэ байдалда ороһон ажахынуудай бэлэдхэлэй пунктда шахагдаһан малаа үүсэлхээ абаашаха хэрэгтэнь таһаламжа үзүүлхэ дуратайшуул балай олдоодшье орхибогүй. Үнгэржэ ерэхэдээ, бэлэдхэлэй эмхинүүд, предприятинуud ажахынуудтаа дэмжэхэ һанамжатайгаар хандахынь орондо ядаралда ороһон нимэ колхоз, совхозуud оорын автотранспортгүй таряашадай ажахынууд шахагдаһан малаа урдынгаа хямда сэнгээр худалдаха аабза гэжэ хүлеэһээр үлөө. Үбһэ тэжээлээр дутамаг зарим ажахынуудта шэгнүүрээ хүсэһэн малаа арай-шамай олоһон алтанай сэнтэй тэжээлээр хооллуулжа, нэгэшье үдэр үлүү байлгахань, ооһэдтэнь гаргашатай байдаг гээшэ ааб даа. Тиихэдэ ажахынуудай һаһан һүн баһал эмэл шалгаганаар таһалдуулагдадаг болонхой. Үнэн дээрээ мүнөө һү һаажа, худалдаха гээшэ айхабтар ехэ гарза, гаршатай болоо. Нимэ байдал дээрэһээ олохон газарта үнеэдэй һүрэг эрид хорооргодоно, һаагдаһан һүнинь тоһоной заводуудта эльгээгдэнгүй, ажахы дотоой хэрэглэмжэдэ гаргашалагдана.

Һү үйлэдбэрилхэ һалбарине саашадаа олзотой болгохо гээшэ бэлэнэр бэелүүлэгдэмээр хэрэг бэшэ гэжэ ойлгохо шухала болонхой. Һаагдаһан һүнэй өөрынь үнэ сэнгые доошолуулхын тула нэн түрүүлэн үнеэдэйнгээ һү шэмые эрид дээшэлүүлхэ хэрэгтэй гээшэ ааб даа. Тодорхойлбол, жэлдээ үнеэн бүриһөө 3500 килограммһаа 5—6 мянган килограмм хүрэтэр һү абадаг болоогүй ааб даа. Тиигэжэ олон магазинуud болон бусад объектнүүд үмсэлэгдэһэн, олон предприятинуud гүрэнэй өмшэ болгогдоо һэн. Гэхэтэй хамта энэ худэлмэри саашадаа үргэлжэлүүлэгдэжэ байнхай. Бүхы дээрээ 1992 ондо соносхогдоһон 11132 мянган түхэриг эзэ 40.761 мянган түхэриг үмсэлэгдэһэн байна. Ажалша коллективүүдтэ үгтэдэг хүнгэлэлтэнүүдые хараадаа абабал, районой жасада 2687 мянган түхэриг оруулагдаа. 1993 оной туршада үшөө 16 655 мянган түхэриг районой бюджедтэ оруулагдахаар хараалагдана.

Колхоз болон совхозуудые хубилган шэнэдхэхэ худэлмэри ябуулхадаа, таряашадые газарай бодото эзэд болгохо гэһэн зорилго табигдаһан байгаа юм. Тиимэһээ таряашадай (фермернүүдэй) ажахынуудые эмхидхэлгэ үргэлжэлөө. Ганса 1992 ондо таряашадай 168 ажахы байгуулагдаа һэн. Эрхирэгэй, Асагадай. Үнэгэтэйн совхозууд — таряашадай ажахынууд, эблэлнүүд болонхой.

Газарай реформо таряашадай ажахынуудые эмхидхэлгэтэй нягта холбоотой асуудал мүн. Мүнөө районой бүхы газар бүридхэлдэ абтанхай. Тиихэдэ сельскэ, сомоной, поселковоо захиргаанай, газарай реформын талаар комитедэй үүсхэлээр районой худөө һууринуудай бүхы айлнууд газарай участогуудтай болоһон юм. Энэнь тон шухала, юундэб гэхэдэ, хубиин хамһабариин ажахынуудай үхэр малай тоо толгой жэлһээ жэлдэ олошорно. Мүнөө хүн зон саад, огород эрхилдэг болоо. Ганса 1992 ондо саад эрхилхын тула 301 гектар газар хүн зондо үгтоо. Газар һайнаар ашагладаг хүнүүдтэ газар үгэхэ гэһэн гуримаа саашадаашье баримталхабди. Жэшээлхэдэ, Улаан-Удын нарин сэмбын комбинадай хамһабариин ажахы һайшаалтай жэшээ болоҗо үгэнэ.

1992 ондо минеральна үтэгжүүлгэ, 1990 онтой сасуулбал, 2.5 дахин багаар, наг шэбхэ 3 дахин багаар гаргагдаа. Энээниһээ уламжалан, ургаса таряан, үбһэ тэжээл багаар абтана. Жэшээнүүдые дурдахада болоно. Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Н. М. Якимовай звено гектар талмай бүриһөө 24,1 центнер үбһэ, тинхэдэ «Дружба» ажахын И. И. Шурыгинай звеногойхид гектар талмай бүриһөө 1,3 центнер үбһэ хурлажа абаа һэн.

Гэхэтэй хамта худөө ажахын продукци үйлэдбэрилгэ ямар байгааб гээд, энээхэн жэшээ дээрэһээ тобшолол хэхээр ааб даа. Тодорхойлон хэлэбэл, гүрэндэ тушаадаг нэгэ толгой малай шэгнүүр 1991 ондо 315 килограмм байгаа һаа, 1992 ондо 275 килограмм хүрэтэрөө доошолоо. Тэрэ тушаагдаһан малай хахадынь туранхай гэһэн сэгнэлтэдэ хүртөө һэн. Тугал, хурьгад урда жэлнүүдэйхиһээ үсөөнөөр абтаа. «Аграрник» гэжэ шэнэ эблэл худөө ажахын техникэ заһабарилха, эгүлэн тоһо абадаг болохо, огородой эдеэ хуряадаг, гахай үсхэбэрилдэг болохо хүсэлэнтэй.

Эд бараанай, эдеэ хоолой үнэ сэнгэй огторгой хүрэтэр ургажа байһан үе сагта худөө ажахые хүгжөөхэ асуудалда бидэ анхаралаа пуладуулха ёһогүйбди. Мүнөө үхэр малаа, хони хурьгадаа ондо оруулхын тула холын нютагуудһаа тэжээл худалдажа абанабди.

Манай районой промышленна предприятинуud өөрынгөө продукци бусад предприятинуудта эльгээхын түлөө худэлдэг байгаа. Мүнөө энэ шэглэлынь ондоо болгогдобо. Үйлэдбэриин продукциин динлэнхи хубиие райондоо үлөөхэ талаар хэмжээнүүдые абанабди.

Барилга хадаа хаанашье, хэзээшье, экономикодо тон ехэ удха шанартай һалбари болодогынь мэдээнэ. Үнгэрэгшэ жилдэ бүхы дээрээ 91 294 мянган түхэриг мүнгэн барилгада гаргашалагдаба. Хоёр һургуули, соёлой 3 байшан, 3 котельнэ, автостанци, байрын гэрнүүд — эдэмнай бултадаа тон хэрэгтэй объектнүүд баригдажа үргэлжэлөө. Бүхы объектнүүдые эндэ дурдаһанай үлүү юм бээ. Онсолбол, байгша ондо барилгын худэлмэри эрид һайжаруулха, саашань хүгжөөхэ хүсэлэнтэйбди.

Хүн зонние социальна талаарнь хамгаалга районой захиргаанай, арадай депутадуудай районно Соведэй шиндхэдэг мүнөө дээрээ угаа схэ удха шанартай хэрэг гээшэ ааб даа. Манай район соо аяар 12600 хүн пенси болон пособи абана. Районой социальна хамгаалгын таһагта инвалидуудта туһалха 3 отделени бии болгогдонхой. Гадна ветерануud байшан эмхидхэгдэһэн юм. 1992 ондо район соо 273 хүн түлбэригүйгөөр столоводо хоэллохо талонуудаар хангагдажа байгаа. Шэнэ жилээр олон үхибүүдтэ 50—50 түхэригэй бэлэгүүд барюулагдаа. Олон клубуудта ветерануud уригдажа, сайналгада хабаадаа, уран һайханай концертнүүд харуулагдаа.

Гэхэтэй хамта экономикын хүгжэлтэдэ урагшагүйдажэ, тулижа байха үе сагта гэмтэ ябадал олоор гаргагдажа, манай ажабайдалда һаад ушаруулна. Район доторнай, 1991 онтой сасуулбал, 1992 ондо гэмтэ ябадал гаргалга 33 процентээр дээшэлээ. Хуулиин һаһа гүйсөөгүйшүүлэй дунда гаргагдадаг гэмтэ ябадал гаргагшадай тоо 1992 ондо, урдахи жэлэйхиһээ доошолоо. Гүрэнэй болон үмсын зөөри хулгайлагшадай тоо олошоroo. Тэдэнэй ганса 50 процентнь элирүүлэгдэнэ. Районой дотоодын хэрэгүүдэй таһагта шэнэ техникэ үргэнөөр хэрэглэгдэнэ.

Районой холын һууринуудтай ааралтайгаар холбоо байгуулха арга олдонхой. Милицийн уголовно бэдэрэлгын отделенидэ хүнгэн машина үгтэнхэй. Тэрэшэлэн дотоодын хэрэгүүдэй таһагые кадрнуудаар хангаха хэрэггэ горитой анхарал хандуулнабди. Милицийн таһагта нимэрхүү туһаламжа үзүүлэн, гэмтэ ябадалтай тэмсэл урагшатайгаар ябуулха арга олдохо гэжэ найданабди.

Байгаали хамгаалха асуудалаар эндэ хэдэн тоо, баримта дурдахамни. Энээниһээ урдахи жэлнүүдтэ районой газар дээрэ модон ехэ эрэ унагаагдадаг, отологдодог байгаа.

ШӨБӨӨЛӨӨД ҺУУХАМНАЙ ГҮ?

Үнгэрһэн жэлэй сентябриин 17-до Россин Президент Борис Ельцинай абаһан Зарлиг 1993 оной январиин 1-дэ одоошье хүсэндөө хүрэжэ, нютагай замуудаар самоледуудаар пассажирнуудые зөөхэ сэн һула табигдажа, бидэ бүгэдэнэй сэдьхэл зүрхые бүри «баясуулжа», сэжэн «шэмэг», шэхэнэй «баяр» болгобо.

Тиихэдэ мүнгэн дуулгата Саяан уулын саана һуурһан хадата Ахын ажалшадта бүришье «баяртай» мэдээсэл дуулдаба. Нюдарган Ельцинай Зарлигые дээрэ тоолоһон манай Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй абаһан тогтоол одоошье даа, дэмбэрэлтэйгээр дэмжээ.

Тиигэжэ Улаан-Удэһөө Хэрэн хүрэтэр 2050, тиихэдэ Хэрэн Орлиг хоёрой хоорондо 7040 түхэриггэ авиабилет хүрэбэ. Тэрэ абтаһан тогтоол соо бага хангалгатай хүнүүдтэ, мүн Холын Хойто Зүггэ ба тэрээндэ адлидхагдаһан газарнуудта ажаһуудаг зондо хүнгэлэлтэнүүд болон нэмэлтэ түлбэри хараалһан хэмжээнүүдые абаха гэжэ Республикын Министрнүүдэй Совет Хүн зонние социальна хамгаалалгын талаар министерствые, комитедүүдые, городуудай, районуудай захиргаануудай гулваанарыешье уялгаһан байна юм.

Тезд тэрэ «хүнгэлэлтэнүүд» хэдын зондо тон хүндэ байнал даа. Хараад үзыт, бидэнэр «Ехэ газар» хүрэжэ, өөрыгөө харуулха, юумэшье харахала һанаад, Орлигһоо гаража, Улаан-Удэ хүрэхэ һанаатайгаар аяа замда зорибол, ошоҗо ерэхэдээ, ганса харгыдаа алар 20 мянган түхэриг гаргашалха болоноби. Хэрбээ гэдэһэ хотынгоо хоршогоноо һаа, ганса агаар һороод, үһа уугаад ябалтай бэшэ. Эрхэ бэшэ юумэ абажа эдихэ, хонохо газар бэдэрхэ, гэртээ үлэһэн зондоо бэлэг абаха һанаан гарахал байна.

Албанай хэрэгээр гү, али оорын онсо хэрэгээр город ошохо саг гараха. Үгы гэбэл үбдэхэ хабдаха гэхэ гү, али үри хүүгэд, аша гушанараймнай холын һургуулинуудта һурахадаа, ошохоерэхэ сагынь олон байдаг.

Али Саяан уулынгаа саана шэбээлээд, хороод, толгойгоошье үндылгэнгүй, хамараашье харуулангүй, зана шэнги газарта хорошоод хэбтэхэ юм гүбди? Яаһаншье хүндэ сагуud тохёолдоно гээшэб даа.

О. БАЛДАНОВА,
«Саянская новь» газетэнэй абтаба.

ХЯАГТА: УЛАСХООРОНДЫН ЯАРМАГ

Анхан Хяагта хадаа хүпеэсүүдэй хото гэжэ нэрлэгдэдэг байһан гээшэ. Мүнөө энэ нэрэ солыень һэргээхэ зорилготойгоор олзын хэрэг эрхилэгшэд уласхоорондын яармаг үнгэргэхэ гэжэ шиндээ һэн. Тиин республикын, районой хүтэлбэрилэгшэд тэдэнэрэй үүсхэлые дэмжэһэн байха юм.

Хяагтада уласхоорондын яармаг үнгэргэхэ тухай тогтоол республикын Министрнүүдэй Совет баталан абаа. Тус Тогтоол ссо саашадаа яармаг саг үргэлжэ худэлгэдэдэг болохоор хараалагданхай. Яармаг үнгэргэхэ эмхидхэлэй комитет байгуулагдаа. Комитедэй түрүүлэгшээр республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдохи орлогшо В. К. Агалов, орлогшоорнь Хяагтын районой захиргаанай гулваа А. Г. Нечаев томилогдобо. Республикын зарим министерствэнүүдэй, албан зургааануудай хүтэлбэрилэгшэд комитедэй бүридэлдэ оруулагдаһан байна.

Нигэжэ Хяагтын уласхоорондын худалдаа наймаанай түрүүшын яармаг 1993 оной нюнийн 21—25-да үнгэргэгдэхэ юм. Хитадай, Монголой, Урда-Корейн, Ялоной, Америкын, Италийн, Франциин, Польшын, Болгарийн болон бусад гүрэнүүдэй, СНГ-гэй бүридэлдэ ородог оронуудай фирмэнүүд энэ яармагта уригдаха. 34-дэхи училищийн лабораторно корпусто, хамтын байра соо энэ яармаг үнгэргэгдэхэ юм. «Хяагтын яармаг» гэжэ акционернэ бүлгэмэй материально-техническэ үндэһэ һуурияа хүгжөөхынь тула газар таһалагдажа үгтөө.

Г ЧЕРНЫШЕВ.

...ЗҮРХЭНЭЙ ШҮҮДЭРЭЙ ДҮҺАЛ ДЭЭРЭ...

(Поэт Борис Сыреновэй 50 жэлэй ойдо

...эамдаа гараһан хойноо ...ан оройдонь хүрэхэл ...ёнотойб.

В. СЫРЕНОВ.

...Б ДЭЛХЭЙ дээрэ хүнэй ...и зууха наһанай үе саг ...абшаха зуура үнгэршэ- ...мүнөө һанагдана. Тэд ...ны жэлэй туршада энэ ...ньe, баяр жаргалтайшье, ...эрүүн, уйдхар зоболон- ...дэлхэй дээрэ ажаһуунаб, ...эдлэһэн жэлнүүдһээ хэ- ...дулдыдадагүй ха. За- ...нүүд багашье һаа, ялас ...дые һэргэ...ха эдлэжэ, энэ дэлхэй ...сулоо сагаа...эрэ солоёо мүнхэлоод, ...гэхэ асуу...ог гээшэ.

Борисай наһанайнгаа олон дабаанууд...

...ажалайшье, сэрэг албанайшье, эрдэм бэлигэйшье, ухаан бодолойшье, ...ог дуранайшье... Тэд эгээн шухала дабаанинь хадаа уран зохёолой—поэзиин дабаан байгаа гэжэ һанагдана. Юуб гэхэдэ, Борис Сыренов заяагаараа уран шүлэгшэн байгаа гэжэ бидэ тэрэнэй гурбан номуд соогоо оруулһан шүлэгүүдынь уяран, баясан уншахадаа, мэдэрнэбди.

Дайн дажарай гал соо ябаагүйб,—
Дала ээмээ сооро буудуулаагүйб.
Далан табан зоболон амасаагүйб,
Дүлэн соошье дүрэн шатаагүйб,
Дайда, дэлхэйдэ үхибүүн ябааб.
Далай мэтэ номһоо ухаа абааб,
Далан табан һонин шүлэг бэшээб,
Дуран тухай дуу ходол бэдэрээб...

Энэ шүлэгтөө Борис «Минии намтар» гэжэ нэрэ үгэһэн байха юм. Нэзрээшье энэ найман мүртэй шүлэгынь поэзий намтарые тодоор харуулна бэшэ...

...ааг? Дайнай үедэ, 1943 оной январиин 12-то тэрэ түрэһэн юм. Үлгы соо хэбтэйэн хүбүүнэй нюдые дайнай дариин утаан хородхоожошье магадгүй һэн. Харин хожомынь жэлһээ жэлдэ үндыхэдөө, тэрэ дайнай хохидол бэе дээрээ мэдэржэл ябаа гээшэ.

Эдир бага наһанһаа тэрэ буряад арадайнгаа аман зохёолнуудта дурлажа, түүхэ домогуудтань түшэглэжэ, шэнжэлжэл ябаһан хүн юм. Тэд тэрэнэй хараа бодол, уран зохёолтон үргэн дэлисэтэй, бүхы Дэлхэйе шэнгээһэн байха юм. Америкын прери, Африкын лиана, Индиин пальма, Монголой гурбишье шүлэгшын шүлэгүүд соо харагдаха.

Шагнан һуунаб, Бетховеной хүгжэм...
Дэлхэй агуусхэ һудаһандаа
намай шэнгээһэн мэтэ.
Бишье баһа дэлхэйе
алаг зүрхэндөө шэнгээһэн мэтэб.

Уран зохёолой номуудые уншагшад гартаа абахадаа, һонин байха гэжэ найдана ха юм даа. Наһан соогоо Борис Сыренов гурбан ном гаргажа үрдеэ. Түрүүшынь «Жаахан шүлэгүүд» гэжэ согсолборинь 1971 ондо гаража багашуулдашье, наһатайшуулдашье бэлэг болоһон юм. Тус ном хадаа багахан шүлэгүүдһээ бүридэбэшье, поэзий хурса хараса, дэлгэр тэнюун үянгата дууша сэдьхэлые, тэрэнэй оюун бэлигые харуулна гүгоо бэлэй. Харин нүгөө «Эрмэлзэл» гэжэ нэрэтэй шүлэгүүдэйнь согсолбори (1977 он) гарахадаа, Борисай жаахан шүлэгүүдиэнь

Дахин залуу болоо һаа...
Дээдэ эрдэм шудалжа,
Тэнгэрнин ододто ошохо
Харгы өөртөө олохо һэм,

—гэһэн лиро-философско мэдэрэлдэ гараһан байха юм.

«Эрмэлзэлэнь» гартаа абажа, энхэрэн уншахадаа, поэзий оорын онсо харасатай, шүлэг бэшэлгын маягтай байһыень үншаад абаһаар лэ тэмдэглэмээр. Энэ нүгэлтэй шэбэлтэй Дэлхэйе тойроод байһан байгаалиие, хүнүүдые, наһанай шатануудые шүлэгүүд соонь анхаралдаа поэзий дурадхаһаар харанабди. Харин тэрэ дурадхалынь маанадта угаа ойро, дүтэ байха юм.

Дүһал дүһаа
Дутаг-татаг.
Дулаан газаа—
Дулаан-хүйтэн.
Худоо талын
Хүнжэл сагаан
Алаг нохойн
Даахи мэтэл,
Парай тугал,
Нойтон гутал,
Гэнтын жабар,
Эртын хабар.

Үдэр бүхэндэ манай нюдэн доро байдаг байгаалиин үзэгдэлнүүд, ажаһуудалай зүйлнүүд поэзий сэдьхэл соохоо үянгаар гараад, богошохон шүлэг бүтэшэнэ. Харин эдэ бүтэдэ түгэстөө ошоходоо, ухаан бодолдо хадуугдан үлэшэхэ багахан цэди болошохо юм. Иимэ бодолтой шүлэгүүдые бэшэхын гүла поэзий зүрхэн соо ямар бүрма бусалха ёһотой б?

Шүлэгшэнэй зүрхэндэ буйлажа болбосорһон бодолнууд үдэр, нүнигүй тэрээндэ амар заяа үзүүлэнгүй гасаа тээшээ зүдхэжэл байха. Энээн тухай поэт Борис Сыреновэй гурбадахи номынь гэршэлнэ. Тезд Борис энэ номоо гартаа абажа үрдингүй, наһа барашаһан юм. Тус номынь «Тэнгэрнин майдал» гэжэ нэрэтэйгээр 1980 ондо хэбэлдэнэ гаража, поэзий оюун бэлигэй улам хурсадаһые гэршэлнэн байха.

Дуулашагүй, унтаршагүй
одон мэтэ
Далай шэнги үргэн ехэ
Дуумни
Гайхалтай найхан
аблануудые шэнгээжэ,
Ганса уйдхар, зоболон,
баяр бэшээр
Гүн ехэ хүгжэм боложо,
Газар дээгүүр дэбин тарыш!
(«Дуунай соло»).

«Тэнгэрнин мандал» гэжэ ном соогоо түрэл Буряад ороноо мартаһан, мүнөө үеын хүнэй сэдьхэл харуулһан лиро-философско шүлэгүүд болон поэмые тэрэ оруулаа һэн. Тус согсолбори «Дуунай соло» (поэмэнэй), «Гүнзэгы худагай үнан», ««Заяаша наран», «Инбинн үгэнэн наһан» гэһэн циклнүүдһээ бүридэнэ. Дээрэ хэлэгдэһэн цикл бүхэнинь бэеэ даа-

...наһан, удхануудараашье, уянгаараашье, поэтическа долгёорошье, маяг түхэлөөрөөшье, нэгэл самсаал онохо зорилготой байжа, сэхэ оноо гэжэ хэлэлтэй.

Хүхэ хүмэг сооһоо
Наран гараба, май һара
Хуп шубуундал онгосо
Холын—холоһоо сайна,
сайна.
Инаг гансам тэрээн дээрэ
Үгылэн намаяа байна, байна.

Борис хүнтэй нүхэсөө һаа, бата бэхэр нүхэсэдэг хүн байһан юм. Тэрээнтэй нүхэсэлэй ёһоор аалихан һуужа, тамхина һорон, поэзин тухай, ажабайдал тухай хоорэлдэхэдэ, тон һонирхолтой байгша һэн. Дэлхэйн поэзи, түүхэ гүнзэгыгөөр мэдэдэг бэлэй. Хүшэр хүндэ байдалда орошоод ябахадаш, тэрэ үнэн зүрхэнһөө туһа хүргэхые ороldохо.

Хүхэ ногоон зүлгэ талын, дуулим нөбшөэн жабарта һууха дуратай байгаа. Ой модоной захада гү, али гол горхоной эрье дээрэ сэсэгүүдтэй ногоон соо һуужа шүлэгүүдээ уншалсадаг бэлэйбди. Тэрэ тиимэ һайхан үе сагай үнгэрбэшье, Борисай наһа барабашье, тэрэнэй шүлэгүүдынь ханхинан, түхэл шарайсынь нюдэндэм бии болгодог. Мүнөө Борисной 50 наһаяа угтаха һэн. Энэ наһан тухайгаа өөрөө нигэжэ бэшээ һэн:

Таби хүрэжэ ябахадаа,
Тахил гуримай табиланши,
Түрэ хүримаар буулсаһан,
Таабай болоһон анда
худалши.
Таби хүрэжэ ябахадаа,
Томоотой болоһон эзэнши,
Үрэ хүүгэдэйнгээ зүргые
Заажа үгэхэ багшалши.

Ж. ЮБУХАЕВ,
поэт.

АЖАЛШАДАЙ ХЭЛЭЛЦЭЛ

ҺАНИМИЕ ХҮРГЭНЭБ

Захааминай аймагай Мэлын дунда һургуулиин багша Б. Б. Гомбоевой «Буряад хэлээр 100 наадан» гэһэн ном хэблэгдэн гараба гэжэ 1989 ондо «Буряад үнэн» газетын хуудаһанда уншаһан байнаб. Зүгөөр энэ номой наймаанда гараад байхыень нэгэшье харагүйб. Магад, холо худөөгэй магазинуудта хүрэжэ ерээшьегүй байгаа аалам? Хэнэгэйнь тоошье ороldоол мянгахан даа.

Миниий талаан боложо, Баяр Гомбоевоймнай нимэ ном гараа гэжэ 1990 ондо Б. Р. Тудупова намда бэлэглэһэн юм. Тэрэ гэнээршье яһала саг үнгэршэбэ.

Энэ ном соо үгтэһэн олон нааданууд хүдэлмэридөө хэрэглэхэ туһалуулхадаа, автортань һайнине хүргэхэб гэжэ оло дахин һанаһан байнаб. Тэрэ һаналаа мүнөө хүсэлдүүлхэ гэжэ болодоб.

Хүндэтэ Баяр Будаевич, олон жэлдэ түрэл һайхан хэлээ ерээдүйнгөө залуу үеэндэ заажа, дүршэлтэй болоод, хүдэлдэ сүлөө заблагүй байдаг багшынгаа ажалай хажуугаар, үдэр бүриннгөө хэшээлдэ хэрэглэһэн, ухибүүдэй һонирхол татаха, ухаан бодолыень гүйлгэхэ, һүбэлгэн һонор болгохо, хэлэ амыень баяжуулха нимэ олон наада зохёожо, согсолжо, хэблэн гаргуулжа, буряад хэлэ заадаг багшанарта «алтан хараасгай» бэлэглээт. Энэ номойтнай түлөө доро дохин, найнине хүргэнэб.

Һурагшадтай хамта авторнууд боложо, рассказ зохёогоод, хүхэ модон энеэлдэхэ, үзэг холбогшо болоод, үгэнүүдые зохёожо тухашарха юм. Шарада, логорифмууд, анаграмма, кроссворднууд ямаршье һурагшын һонирхол татаха эдитэй юм байна гэжэ тобшолол хэзэб.

Нимэ эдэбхи үүсхэлтэй, урагшаа һанаатай, баяр дүй дүршэлтэй багшада заалгаһан, мүн заалгажа ябаһан шабинарта атаарханаб.

Нигэжэ хүдэлмэридөө зохёохы абьяастайгаар хандажа, ганса өөрынгөө дааһан һурагшадые, һонирхуулхые ороldонгүй, бүхы буряад хүүгэдэй хэлэнэй баяндые үргэдхэхын тула энэ сехэл ажал хэнэнтнай олондо һайшаагдаһанинь хэлсээнгүй.

Саашадаашье ажалдаа зохёохы сог залияа һуларааннгүй, жолоогоо һула табингүй, олон зоной һайшаахаар, хүдэлмэридөө хэрэглэхээр, ульһатай, удхатай номуудые гаргуулжа байхыетнай, хүсэнэб. Мүн ажалдаа урагшатай, гэр бүлэдөө жаргалтай, эдүүр энхэ ябахыетнай үреэнэб. Зондо туһатай, хэрэгтэй ябаха гээшэмнай энэл ха юм даа.

Хүндэлэгшэ
Ц-Х. ЖАМЬЯНОВА.
Эгэтын-Адагай дунда
һургуулиин буряад
хэлэнэй багша.

...ЛТОЙ...

...шог, мар... та хурьга... һэн байга... галуулхада... алмагдаха

Республ... нуудта ... ган хурьы... Илангаяа ... райн, Хэ... Сэлэнгын... магуудта ... нойхиноо ... дэнэ. Аб... һайнаар ... дээрэнь ... багатайн... аймагуудта ... ехэхэн х... рининь ... нинь ... хойлбол, ... банай х... ральна ... лепешкон... эдюулэн... найхидал ... шан гэж... хай хөөр... аабза. Зэ... гээрээ һ... неральна ... пешко б... лохотойн... үбһэ тэ... энэмнай ...

Һүүлэй... ликымнай... 1.834 ... жээлэй ... нэй үбы... Республ... Шэбэрэй... магуудай ... һаа мал... гэхэ гү... ловно то... 9 центне... хүртэнэ... энээнһээ... Зүгөөр ... гын хах... лаха хам... гүй бай... хүйтэнин... мнай, ... нюрган ... мартан. ... роор хо... шуургатай... һаань, ... угаа х... Энээнһаа... лээ аш... гээшэ аб... тай. Мү... магуудай... голоо п... бусад о... та тэжэ... хаар о... тэндэһээ... жээлнай... сал бурь... доол, а... өөрэгүй... шэ гү. ... хэндэ у... дахяад ... даа сан... рээ ург... жа абал... тэй. Үд... үнгэргөө... нороон ... ушаһан ... хэшээлэ... дагнай ... на ха ...

...ГАРГАШ... сэндэ ... дүүдэй ... лаһаа ... тариф ... гэжэлэг... замшад ... гые дэ... бодомж... болоно.

...ЛТОЙ...

...ГАРГАШ... сэндэ ... дүүдэй ... лаһаа ... тариф ... гэжэлэг... замшад ... гые дэ... бодомж... болоно.

...ХАНЬ

...сэн дуд... Москва— ...едэй сэн ... гы замда ...ангалгаһаа ... Прибал... энүүд энэ ...

...ЭЕД ЭЭШЭГЭЙ ХЭШЭЭЛ

18

...бэд. үгын бүрилдэл тухай ойлгосо. Түбэд дэ үгэнүүд:

...Н; ...Д; ...Й; ...М; ...Й — залгалтатай байдаг.

...МДЫ — олон. ...МДЫ-...МДЫ — улаан.

...ГЭР; ...Р — гэр, байшан. ...ХЭ — ехэ, томо.

...ГЭНЭ; ...Н — үнэн. ...МЭ-...МЭ — түхэрэн.

...Н — наран.

...ийн үгэнүүдтэ ...Н; ...Й; ...Н — залгалтануудые нэмэ- ...хүн үйлэдэгшэ, ...үйлэдэгшэ хүн" гэһэн ...ай болодог.

...Р — морин. ...Р — моришан.

...ДЭ — модон. ...ДЭ — модошон, дархан.

...ТЭ — түдэд. ...ТЭ — түбэд хүн.

...ГЭЖЭ, ...ГЭЖ — гэжэ „үйлэдэхэ" гэһэн ...энэл удха үгэдэг.

...ХУДАЛДАХА: ...ХУДАЛДАХ, ...ХУДАЛДАХ — ...ашан, худалдаа үйлэдэгшэ;

...ТАЙЛБАРИЛХА: ...ТАЙЛБАР, ...ТАЙЛБАР — ...рилагша;

...ГҮЙХЭ: ...ГҮЙ, ...ГҮЙ — гүйдэлшэ.

...ЭДЭЛХЭ, ...ЭДЭЛ — гэжэ „эдлэхэ, ...гэһэн удхатай үгэ нэмэгдэдэг.

...ЭРДЭМТЭ; ...ТЭ — буянта; ...ШАЖАН — шажан номто.

...үгэ хэдэн үгэһөө бүридэжэ болодог.

...ДАН — номой сан байшан (— библиотекэ);

...ОН, ...САН — сан. ...ЭДЭЗНЭЙ — эдеэнэй байшан —

...ЭДИХЭ. ...ЭДЭЛШЭРИ — дэлшэри газар; ...ҮБҺЭН,

...ГАЛА ДАЙДА. ...УРАСХАЛ; ...ГҮЙХЭ,

...Н, ...СУГЛААН; ...СУГЛАРХА,

...УРЯАХА.

...ИЙ дэлгэрэнгы түбэд үгэнүүд дээрэ дурдагдаһан ...тануудаа гү, али падежэй залгалтануудые орхи- ...уряангыгаар бэшэгдэдэг.

...ЭНИ-...ЭНИ — ...ЭНИ-...ЭНИ

...ДЭЛ-...ЭДЭЛ — ...ЭДЭЛ-...ЭДЭЛ

Зүүдэн

Галя, шамаяа үсэгэлдэр
Гэнгын эрьедэ хараалби.
Гасалан болоһон наһыем
Абарнаш гэжэ һанаалби.
Нюдыеш хараад һууха
Нилээн хүсэл байгаа
Үһыеш эльбэн тууха
Үнэн дурам найгаа.
Сэхэ урдаһаам харангүй.
Сэнхир холо руу
хараналши.
Сагаан мана хоорондоо
Һэхэн, һэхэн халналши.
Һуунаш, һуунаш
гансаараа,
Һуурн дээрээ хүдэлэнгүй.
Нюунаш, нюунаш намһаа
Нюуса сэдьхэлээ зобонгүй.
Наашаа харахыш
аргадажа,
Наран сэсэг һарбайнаб.

Нютагай зурагууд

Хонин нэхы хүнжэл соо
Хүлөө хайран тэршэлнэб,
Һүшин энэ аалин соо
Һүнгин шубуун эшхэрнэ.
Гуулин ембэ* Һара
Тоһон толо адхана.
Хулы, хаанашьеб, тайга
соо
Уйлан, хайлан, шашхана.
«Мяауу»—гэлдээд,
мишгэйд
Хорёо соомнай гүйлдэнэ.
«Мөө-үү»—гэлдээд, үнсэд
Юунһээшьеб үргөөд
үймэлдэнэ.
Худоо шотагни юундэшьеб
Ондоо шэнги үзэгдэнэ.
Одоо хэзээб, «в будущем»
Ондоо байһал болохо ха.

* Ембэ—сайн тогоон.

Саяандаа

Хашарһаар зүймэл мүнгэн огторгойеш
Харасаарла эльбэн, юундэшьеб
гэтэнэб.
Оорынгөө ороldол үндэр бодолнууде
Олон янзаар хубилуулан асарнаш.
Саламни үндэр, угаашье үндэр даа,
Сахилгаяншье үүлэн соогуур
сахилзахадаа,
Өөхэн ороldонь хүрэнэгүйл,
хүрэнэгүйл.
Үүрэй толондо һэриһэн бодолни

Бага наһан

Бага наһан,
Баглаа сэсэгтэл һануулна.
Бага наһан,
Барим мангиртал,
һануулна.

* * *

Басагад заахандаа
Боро шабараар
Аяга хэжэ,
Бүдэй утаһаар
Хүшэгэ хэжэ,
Шалбаагай үһаар
Сэй шажа
Наад даг,
Хубууд заахандаа
Хуһанай гэшүүһээр
Хүлэг мори хэжэ,
Хурсалһан бургаһаар
Һэлмэ, жада хэжэ,
Дайсаниие намнан,
Дайлалдажа наададаг.

Түнхэн

Айлшадаа нохойдо
боруулаагүй,
Аяга шанагаа
хүмэрюулээгүй,
Агта хүлэгөө даруулаагүй,
Арһаа хүсэргэнеодэ
эдюулээгүй
Түнхэн минии нютаг лэ.
Түлсэ залһаар дутаагүй,
Түүхэ домогоор
унтараагүй,
Түбиин зонһоо илгаагүй.
Түрын дуутаар замхаагүй,
Түнхэн минии нютаг лэ.
Дээдэ аманиинь—Мон,
Доодо аманиинь—
Шулуута.
Зүб даа, энэл мүн—
Һурагта суута
Түнхэн минии нютаг лэ.

Аршаан дээрэ

Дарьял агыи Терек дээр
Дуугаа татаһан
Лермонтов.
Хэнгэргыи эрьедэ сээд,
Шүлэгоо бэшэн һуугаа
наа...
Хутагаа зүүһэн чечен,
Хурдан морининь
харагдаһагүй
Хара далайн нэбшээн
Үһым эльбэн наадзнагүй.
Гунар-гунар гэшхэлнэн
Гуниг үгы амараашад —
Абир-шэбэр гэлдэнэн
Алаг һайхан басгаашхад,
Хатан һайхан Тамарада
Хаана хүрэхэбта юрэдөо?!
Таанадтай үдэшэ
һамаархада,
Тангарнг эрихэт нүгэлдөо.

Худөөгэй басаганда

Ураал амаа будаагүй,
Угаа һайхан басаганш
даа.
Готиг-бэтиг гэшхэлээгүй,
Гоохон сэхэ байнаш даа.
Баруун нюдөо аннб гээд,
Би шамай эшээнэб,
Болзор гарган ерыш гээд,
Бодол, һанаашь
хубаанаб.
Энэл һайхан янзаараа
Эпеэн, эшэн ябыш даа.
Эдир хонгор наһандаа
Ингэнгүйгөөр яахабши
даа.

Г. СЫРЕНОВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

Борис СЫРЕНОВ

Үндэр ороldонь хүрэнэл, хүрэнэл...
Зүрхэнэйм халуун шуһан булгилна:
Зориг, хабаяа эблэн, долги татуулха,
Зүүдэ, мана, залхуу хүсэ намнаха
Зол заланай дуу жэгүүртэ юрөөл
Дуулаха дурамни хүрэнэл,
Дуулаха дурамни хүрэнэл!
Талын һүрэг тарган адуусе,
Түрэл оронойнгоо түрүү
баатарнуудые,
Түрэл эхынгээ үлгын дуусе,
Түнхэн нютагаа, сэдьхэлэйнгээ
охине
Дуулаха дурамни хүрэнэл,
Дуулаха дурамни хүрэнэл!

Уншагша һаналаа хубаалдана

ЭБДЭХЭДЭ БЭЛЭНШЬЕ ҺАА, ЭБЛҮҮЛХЭНЬ БЭРХЭТЭЙ

Манай үеэнэй һургуулиин наһанай байхада (энэмнай 1960-аад онуудта), түрэл буряад хэлэмнай хашалта түрилтэдэ ороогүй байһан гээшэ ха. Түрэлхи хэлэнэймнай багша, һургуулиин директор Дамба-Цырен Шойдокович маанадта буряад хэлэ, түрэлхи литература заадаг байгаа. Тинхэдэ бидэ директорһээ түбэгшөөдэгшье һаа, буряад хэлэнэйнгээ хэшээлнүүдэй болохые хүлеэжэ ядажа байгша бэлэйбди. Мүнөө һанахадамни, буряад хэлэн хүнгэншье, һоннишье гээшэ һэн ха. Тезд хэшээлнай заал һаа, эгээл һүүлдэ болодог һэн.

Диктант гү, али найруулга бэшэхэ, буряад уран зохёолшодой: Х. Намсараевай, Д. Батожабайн, Ц. Доной, Ж. Тумуновай болон бэшэшье олон авторнуудай номуудые ехэ һонирхожо уншагша һэмди. 6-дахида һуража байхадамнай, богошохэн рассказ бэшэхэ даабари үгэдэг һэн.

Бүри багашуул, Сагаан-Уулада, 4-хидэ һуража байхадамнай, Намсарай Гунзунович багшамнай нэгэтэ шүлэг зохёохо даабари үгэбэ гээшэ. Тиигээд бүгшэм класс соо бэшэ, харин газаагуур, нэгэ-хоёроорнай бэе бэе'ээ холо байхаар тарааба. Часһаа үлүү саг үнгэрһэн хойно бэшэһэйемнай шалгахадань, бидэнь булта ёһахуу, нэгэ-хоёр басагадһаа бэшэн, немһоо буулгажархиһан байгаэбди.

Харин 6-дахида ябахадаа, богошохэн рассказ бэшэхэ болодог болоёбди. Бидэндэ даабари үгэжэрхёод, Дамба-Цырен Шойдсович ороо сэдэйнгээ саана һууһан, байһал юуб даа бэшэжэ сроохо, хүгжэхэ, мүн саашадаашье муу байхагүйнь лабтай.

1970-аад, 80-яад онуудта буряад хэлээ тоохоёо болёод байһамнай, манай өөһэдымнай алдуу, холын хараа бодолгүй ябадал болоо.

Манай эндэ хүүгэдээ мүнөөшье ород программаар үзэдэг классга оруулха гэжэ ороldодогынь голхормоор. Энэ юуньһээб гэхэдэ, миниий һанахада, нимэ программаар үзэдэг классуудта малшадай хүүгэдые абадаг байнаш. Сэлэнгын хүүгэдэй ясли-садта ябажа, яһала һайн хүгжэлтэ абадаг байхадань, хүдөөгэй хүүгэд энэ талаараа гээгдэнги байгаал даа. Тиимэһээ номдоо муушаг байхаяа һанаха. Тинхэдэнь буряад программа муу, ородтол оруулаа һаа, дээрэ гэлсэхэ. Тезд ямараар һуури табигданаб, тиимээр лэ саашаа ошодог гэжэ эли ха юм даа.

Һүүлэй үедэ 1 уг гарбалайнгаа ёһо зайлал, үндэһэн соёл, хэлэ бэшэг һэргэжэ байһамнай ехэл һайн байна. Зүгөөр юумэн тиимэ түргэн заһаршаха гэжэ һанаа һаа, эндүүрхэбди. Түрэлхи хэлэн дээрээ холисогүй сэбэрээр хоорэлдэжэ һуратарнай, үшөөл үдыхэн даа. «Эбдэхэдэ бэлэн, эблүүлхэдэ бэрхэтэй» гэдэгнай өнэл бэзэ. Тиигэбэшье шэнэ засагай, түрүү үзэлтэнэй эдэбхи ороldолгоор, олон зоной дэмжэлтээр, энэ дэмбэрэлтэй хэрэгнай элиисэг хулиисагайнгаа олон зуун жэлдэ абажа ябаһан түхэлдэ хүрэхэ бэзэ гэжэ найдаял даа.

Б. ЦЫБЕГМИТОВ.
Агын автономито округой.
Сагаан-Уула һуурин.

ИТАР-ТАСС: түби дэлхэй мүнөөдэр

УЛААН-БААТАР.

Мүнөө үедэ Монголдо гудамжануудаар газетэ болон журналнуудые худалдаха гээшэ эгээн олзотой хэрэг болоhой гэжэ правительствын «Ардын эрх» газетэ бэшэнэ. Газетэ, журналнуудые һайн дураараа худалдагшад һарадаа дунда зэргээр 3—4,5 мянган түхэриг олодог юм. Энэнь театрнуудай артистнуудай болон бусад олон мэргэжэлтэдэй салинһаа дээгүүр байна.

Гудамжануудта газетэнүүдые худалдагшадай ажал үдэр бүри нэмэгнэ. Юуб гэхэдэ, мүнөө Монголдо 220 гаран саг үргэлжэ хэблэгдэдэг газетэ болон журналнууд бүридхэлдэ абтанхай бшуу. Мүн гудамжануудта хүн зоной гутал сэбэрлэгшэд һүүлэй үедэ мүнгэ баһа ехээр олодог болонхой.

Һарадаа дунда зэргээр 1500 түхэриг абадаг барилгашад эгээн бага салинтай. Гурбан жэлэй саада тээ тэдэ эгээл ехэ салинтай ажалшадай тоодо ородог һэн. Харин мүнөө ехэ барилгые эрид үсөөрүүлһэн дээрэһээ байдал муудаа бшуу.

Ороной Президент 16 мянган түхэриг—эгээн ехэ салин абана. Гүрэнэй Ехэ Хуралай түрүүлэгшэ ба премьер-министр 12,8 түхэриг салинтай. Верховно сүүдэй түрүүлэгшэ, министрнүүд тэдээнһээ нэгэ бага доогуур салин абадаг байна.

ТЕЛЬ-АВИВ.

Иерусалимда эрдэмэй талаар харилсаануудтухай Хитад Израиль хоёрой хоорондохи хэлсээндэ гар табигдаа. Газарай хүрьһэ, электронико ба медициниин техникэ шудалха, замбууриниие амгалан байдалай аша туһада хэрэглэхэ шэглэлтэй хамтын шэнжэлгэнүүд, мүн эрдэмтэдэй делегациннуудые ажалдаха ба хамтын конференциннуудые үнгэргэхэ хэмжээнүүд тэрээн дотор хараалагданхай.

Израилиин премьер-министр Ицхак Рабин ба эрдэмэй, техникын хэрэгүүдэй талаар КНР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Ли Сяоши гэгшэд хэлсээндэ гараа табиба. Хитадтай эрдэмэй ба экономикын холбоонуудые хүгжөөхэ хэрэгтэмнай энэ документ тон ехэ үүргэ дүүргэхэ гээд И. Рабин тэмдэглэбэ.

Жэл үлүүтэй сагай саада тээ эдэ хоёр ороныудай хоорондо харилсаануud тогтоогдоhон байгаа. Энэ хугасаа соо Хитад Израиль хоёр правительстванууд хоорондын худалдаа наймаанай хэлсээ баталжа, хамтын бусад хэдэн документнүүдтэ гараа табижа үрдеэ.

ЛОНДОН.

Москва дэлхэй дээрэ эрдэм шэнжэлгын эгээн томо түб гэжэ тоологдоно гээд Лондоной «Гардиан» газетэ бэшэнэ. Россин нинслэл хото 1991 ондо эрдэмэй эгээл олон хэблэлнүүдые гарга-hан байна.

1993 ондо Москвада 3 мянган эрдэмэй журналнууд 14,5 мянган эрдэмэй ажал хэблэгдэн гараhан байна.

ТОКИО.

Россин ба Японой почтын зургаануудай түлөөлэгшэдэй хоорэлдөөнүүд эндэ эхилэнхэй. Японhоо Росси руу эльгээгдэдэг почтын зүйлнүүдые ябуулха хэрэг хубилгаха тухай нэгэ асуудал энэ хоорэлдөөнүүдэ дээрэ шиндхэхээр [illegible] дана. Японhоо эльгээгдэ[illegible] корреспонденциие мүнөө[illegible]хидэл адли Москва бэшэ, харин Хабаровск эльгээхэ гэhэн хоорэлдоон гараа[illegible] Ядахын сагта Ал[illegible] үгэй хотонуудта эльг[illegible] почтые Хабаровск руу эльгээдэг болоё гэжэ Токио дурадхана. Тиигэбэл Японhоо Россин Алас-Дурна зуг руу эльгээгдэдэг почтын харгы замдаа ябаха болзор шилээд хороогдохо байна бшуу.

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

ЗАХААМИНАЙ ДАСАНГУУД

Захаамин нютагай бурладууд буддын шажанда XIX зуун жэлээ шүтэжэ эхилһэн, тэрэ сагаа эндэ дасангууд бариглдажа эхилһэн юм. Эгээл тэрэ үедэ хонгоодорнуудай, тэртэ, шошоолог, хүрхүүд, һойһо болон бэшэ отогуудай эзэлжэ һуудаг газарта түрүүшын гурбан ехэ дасан: Түнхэндэ Хэрэнэй дасан—1817 ондо, Сэзжэ-Бургалтайн дасан — 1828—1831 онуудта, Санагын Булагай дасан 1830 ондо бодхоогдоһон байгаа. Һүүлдэ Бортын дуган бариглдаа һэн.

Санагын Булагай дасан Сэлэнгэ мүрэнэй зүүн талын эгээн томо дасангуудай нэгэниинь гэжэ тоологдодог болоһон юм. 1764 ондо Санагын Мүнгэн добуун дээрэ һэеы гэр соо дуган бариглдажа, түрүүшын уншалга үнгэргэгдэһэн байгаа. 1828 ондо томо гэшын гурбан дабхар Ехэ сагаан Согчин дасан бодхоогдоо. Энээнние Түнхэнһөө ерэһэн Ноён тэртэ уггай Хүжээ гэжэ хүн барижа захалаад, хитад болон сартуул уран барилгашэдые хабаадалсуулһан байгаа. Мүн Зандайн Лэгсэг, Шараа гэлэн, Жүрбэ, Гүндэ, Гүнзэн болон бусадшье Санага нютагай хүнүүд ехэ хубитала оруулһан байха юм.

Уданшьегүй Чойрын дуган бодхоогдожо, эндэ хубарагуудай һургуули худэлдэг болоһон. Юһэн жэл һурахнай һүүлээр залуу ламанар гэбшын, 15 жэл нураад, габжын нэрэ эзргэтэй болодог байгаа. Энэ дуган соо ламанар шойро хаялсажа, эрдэм шадалаа харуулдаг байһан юм.

Дуйнхор, Майдари дуганууд соо май һарада Дуйнхорой хурал хүргэгдэдаг, Цам үнгэргэгдэдэг байгаа. Жүдэй, Дошходой, Диваажанай дуганууд соо Дошход сахюусанда, бэшэ бурхануудта зорюулагдаһан ехэ уншалгануул болодог һэн. Хурал, цамуудта ламанар олоороо хабаадалсадаг байгаа. Жэшээнь, Арбан хангалай Цамда—300, Дошходой Цамда—75, Дуйнхорой хуралда —35 ламанар уншалга хэдэг байгаа.

Санагын Хойто-Хадада 3 субарга бариглдаһан юм. Джарун Хашорой эгээн томо субаргые Очиров Тубаан гэжэ Санагын баян хүн 1929 он болотор Саряад, дуунажа шадангүй, наһа бараа һэн. Санагын бүхы дасан, дуган, субаргануудые Түбэд, Энэдхэг, Непал, Монголһоо уригдажа ерэһэн урашуул гоё һайханаар шэмэглэдэг байһан юм. Мүн Гожоглоо Лубсан, Абаанай дархан, Һаюугай Аюша болон бэшэ нютагай олон алташа, мүнгэшэ дархануу, уран зураашад тон нарин хүдэлмэриинь бүтээдэг байгаа.

Санагын дасанай хурал, цамуудта дээдэ приходой Үлэнтэ, Хуурай-Сахир, Дархинта, Хужар, Гүзээлээ, Шара-Азарга, Енгорбой, Утаата, Далахай, Сагаан-Нуга, Мэлэ, Мэлэхээн, Һонгино, Борто, Сагаагшан, Сагаан-Морин һууринуудһаа һүзэгшэд ерэдэг һэн.

1820—1830-аад онуудта Санагада 90 гэбшэ, 70 шахуу габжанар, мүн дээдын эзргэтэй Нимбу, Дэмбэ, Юнэдэйн һаарамбануу, Банзарагшын сооромбо, 17 аграмбануу бэшэ олон ламанар байдаг байгаа. Хубарагуудай тоо 700 гарадаг байгаа. Санагын дасанда хамтадаа дээдэ, дунда зиндаагай 920-ёод ламанар ба хубарагуу байһан юм. Эдэ жэлнүүдтэ 20 шахуу соржо ламанар, шэрээтэнүүд һэлгэгдэн байһан юм. Шэрээтэнүүдэй тушаалые даажа байһан ламанарые нэрлээ хада, нимэ: 1835—1856 онуудта Юрөогэй Зөөхэй лама, 1872—1881 онуудта сартуул Цэбээнэй лама.

1880-яад онуудай эхиньһээ Захааминай ламанар шэрээтэнүүд боложо захалаа: 1882—1900 онуудта Санагын Уужанай лама, 1908—1924 онуудта — Жүбдын лама, 1924—1926 онуудта — Сандабай (Үбгэн багша), 1926—1928 онуудта — Нимбуу Һаарамба, 1928 ондо—Цагаан Мориной Бабын соржо лама, 1929—1930 онуудта —Далахайн Тарбын соржо, 1930 ондо — Банзарагшын сооромбо, һүүлшын шэрээтээр Балдан Цыремпилов, тэрэнэй орлогшоор Шагдар Гунзенов байһан юм.

Энэ дасанай һурат сууда гараһан эмшэ ламанар гэбэл: Түбэдтэ Нимбуу һаарамбатай суг нураһан Шоёной Ламажаб ламбагай, Баяндан Тогмитов, Бабын Шойдон гэгшэд болоно. Шоёной Ламажаб ламбагай Нетербургын медицинскэ институдта нураһан байна. Баһа Түбэдтэ нураһан Дагба гэбшэ, хамтадаа 10 гаран сэрхэ эмшэнэр гансашье эм таниаар үбшөн хүнүүдые эмнэдэг бэшэ, хэрэн хирургическа операциинуудые хэдэг байһан юм. Һүүлшын жэлнүүдтэ 6 зурхайша, тэдэнэй тоодо ехэ суутай болоһон Банзарагшын сооромбо болоно. Энэ дасанда 3 лүйжэншэ ламанар бии юм һэн. Дасанай ехэ баян библиотекэдэ Ганжуур, Данжуур, бусадшье ехэ үнэтэй, сэнтэй буддын шажанай номуud хадагалаатай байдаг байгаа.

1930—1931 онуудаар Санагын дасан хаагдажа, уншалга хорюулагдажа, «Санагын хэрэг» гэжэ нэрэтэй мүрдэлгын ажал ябуулагдажа эхилээ һэн. Тэрэ хэрэгэй ёноор зуу гаран ламанар уголовно хэһээлтэдэ ороһон байна. Тезд 1990-ээд оной эхеэр эдэ хүнүүдэй нэрэ сагааруулагдаһан, зэмэ хээгүй гэжэ тодорхойлогдоо һэн.

1990 оной намар Санагын дасан һөөргөө бодхоогдожо, багахан дуган соо түрүүшын уншалга болоһон байгаа. 1991 оной зун шэнэ дасан бариглдажа, шэрээтын тушаалда Р. Д. Зундуев томилогдоһон байна.

1828 ондо Захааминай хизаарта Сэзжэ-Бургалтайн дасан бодхоогдожо эхилһэн байгаа. Энэ дасан ород архитекторэй хабаадалгатайгаар бариглдаһан. 1854 ондо Эрхүүгэй губернийн архитектор дасанай проектые зохёоһон, тэрэнь хэрээһэнэй түхэлтэй һэн. Тэрэ сандаа 1880 он болотор байһан юм. Тэрэ жэлдэ түбэд түхэлтэй, хитад маягтай хушалтатай шулуун гурбан дабхар ордон бариглдаһан байгаа.

Бургалтайн дасан Буряад ороной томо дасангуудай нэгэниинь болодог һэн. Ехэ хурал, цамуудай болоходо, Ехэ-Сахир, Хасууртай, Бүргэ, Үнилгэ, Хуртага, Хуурайн-Адаг, Баглаха, Сэзжэ, Үлэгшэн, Харсаа нютагуудһаа, мүн баһа хүршэ Зэдын аймагай олон буряад һууринуудһаа хүнүүд олоороо суглардаг байһан юм. Энэ дасанда 300 гаран ламанар байдаг, тэдэнэй тоодо эгээн дээдэ зиндаатай Банзарагшын Буянта, Мухарай Данзан һаарамбануud, Данзан Иринчиков шэрээтээр, тэрэнэй орлогшо Шэйдон Шагдаров—Зайсанов болон бусад ламанар оролсодог байгаа. Гадна Шомойхо нютагай Гүнтэб Шаданов, Үнилгын Хубарагай Лодой габжанар, Үлэгшэнэй Нима Гармаев гэбшэ, эрдэм ехэтэй бусад олон ламанар, зуугаад хубарагууд уншалгануудые үнгэргэдэг һэн.

1930 оной август һарада Бургалтайн дасанай ламанар тушаа Санагын дасанайхидал адли тусхай хэрэг зохёогдожо, 1931 ондо зуу гаран хүн сүүдэй хатуу хэһээлтэдэ ороһон байна. Тиигээд Бургалтайн дасан хаагдажа, мүргэл болюулагдаһан, дасанай шулуун гэр МТС-эй МТМ болгогдоһон, тойроод байһан олон модон гэрнүүд хайша хайшаа зөөгдэһэн байгаа.

1991 ондо Бургалтайн дасан һөөргөө бодхоогдоо. Дасанай бариглада Захааминай доодо талын нютагуud ехэ хубитала оруулһан байна. Мүн аймагай захиргаанай толгойлогшо Б. Ц. Семенов, тинхэдэ арадай депутадуудай районно Советэй түрүүлэгшэ байһан В. Д. Порхоев, Джидакомбинадай, Агропромстройн хүтэлбэрилэгшэд мүн лэ дэмжэһэн, туһалһан байна. Дасанай бариглга, газаа, зосоохи гоёлтонь нютагай уран гартан Д-Н. Д Доржиевай хүтэлбэри доро бүтээһэн байна. 1992 оной август һарада энэ дасан шэнээ нээгдэжэ, шэрээтын зэргэдэ Лубсан лама томилогдоһон юм. Тинхэдэ ехэ хуралай үнгэрһэнэй һүүлээр найр наадан болоһон, уриллдаан, бариллдаан, һур харбалга үнгэргэгдэһэн байна.

Захааминай Санагын, Бургалтайн хоёр ехэ дасангуудһаа гадна Бортодо дуган юм һэн. 1916—191[illegible] онуудта эндэ багахан түүрэгэн дуган соо уншалга болодог байгаа. 1920—1923 онуудта хоёр дабхар дуганай томо баншан бариглдажа дүүргэгдээ. Энэ бариглые шэрээтэ Дэнзэн аграмба, тэрэнэй орлогшо Норсын маарамба хоёр эмхидхэһэн байгаа. Дасанай бариглгада ехэ эдэбхитэйгээр Базаржаб Ангархаев, Цыбикжап Соктоев болон бэшэ нютагай хүнүүд хабаадалсаһан юм.

Энэ дуган эндэхи һууринуудай хүн зоной үүсхэлээр бариглдаһан байна. Уһан-Хамни, Дүүрээ, Б[illegible]гино, Музайка, Сагаан-Нугын хүнүүдэй Санага ошоходо, ехэ холо болодог байгаа. Тиимэһээ Борто нютагта дуган барюулха гэһэн шиидхэбэри абтаһан юм. Бортын дуганда мүн Хуурай-Сахир, Ехэ-Сахир, Үлэнтэ, Дархинта, Сагаагшан нютагуудһаа мүргэлшэд ерэдэг байгаа.

Бортын дуганда хамтадаа 110-аад ламанар тоологдодог һэн. Дээдын эзргэтэй ламанар гэбэл: һаарамбануud—1, маарамба—1, дунда эзргэтэй ламанар-габжанар 5, гэбшэнэр 25, гүсхынэр—2, хэдэн арбаад хубарагууд уншалганууда хабаадалсадаг байһан юм.

Бортын дуганда нилээн томо хуралнуud болон уншалганууд үнгэргэдэг байгаа. Зулын, Диваажанай, Дуйнхор хуралнуud, Дамжан сахюуса хургадаг, Жабаб Дуйсэн, Дошход сахюусан уншагдадаг байһан юм.

Б. ГАРМАЕВ,
дайнай болон ажалай ветеран,
Б. ДОРЖИЕВ,
түүхын эрдэмэй кандидат.
Улаан-Удэ хото.

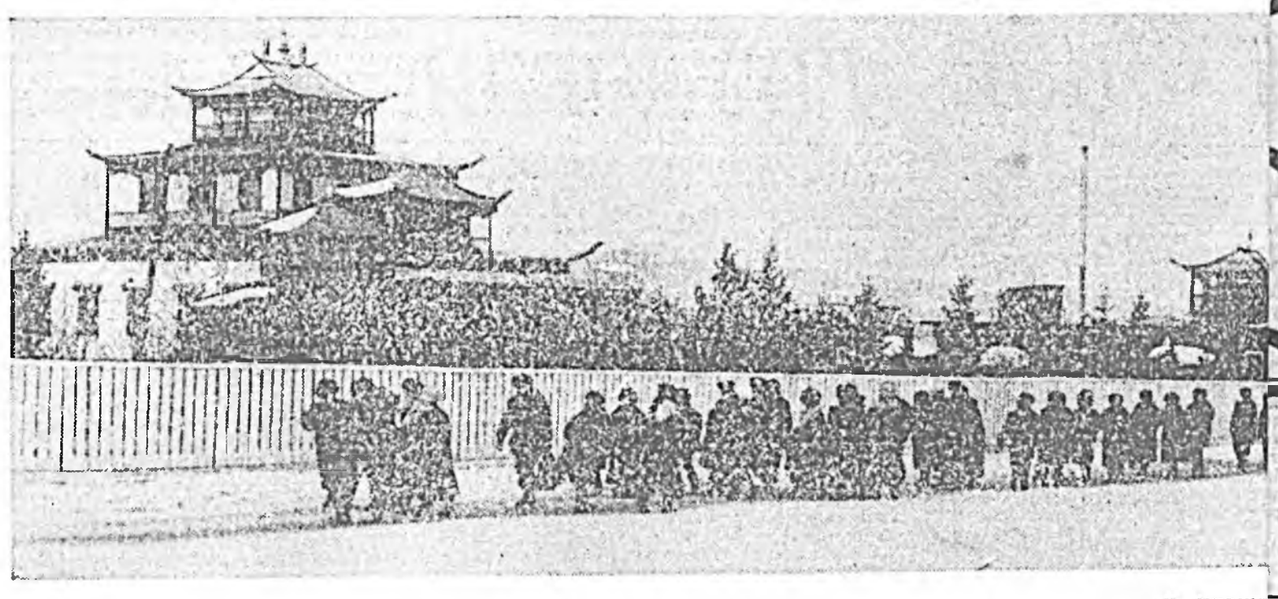

Ивалгын дасанда. Сагаалганай үдэрнүүдтэ. Е. ЧЕРНЫ[illegible]

Сагаалган-93

НАЙР НААДАНДАА УРИНА

Манай Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрта жэл бүхэндэ үнгэргэгдэжэ байдаг Сагаан һарын найрай найруулга-наадан бэлдэгдэжэ байна. Ушарынь гэхэдэ, февралин 22-һоо эхилээд, энэ һарынгаа дүүрэтэр долоон хоногой туршада буряад арадайнгаа һайхан ёно заншалнуудые бариманлаһан удха түгэлдэр «Сагаан һарын найр» гэһэн найруулга-наадамнай олон түмэн арадтаа харуулагдаха юм. Энэ найр-наадамай сценариие манай театрай артистнар Н. Т. Токуренова, Д. Н. Сультимов, Ц. Б. Цырендоржиев, театрай музейе даагша В. Д. Цыренова гэгшэд бэлдэжэ, ахамад режиссер, В. И. Кондратьев, театрай хүгжэмэй таныг даагша В. Д. Пантаев, ахамад уран зурааша Б. Доржиев гэгшэд тэрэ сценариие тайзан дээрэ бэелүүлэн найруулба.

Сагаан үбгэнэй дүрые артист А. Ермошкин, Һама бурханай дүрые Буряад Республикын арадай артистка Н. Токуренова болон бусад олон артистнарнай эзлэд [illegible] дүрэнүүдые харуулжа, харагшадайнгаа дура сэдьхэл бүлаха байһаниинь дамжаггүй.

Ч. ЦЫРЕНОВ.

100 НАҺА ГҮЙСЭБЭ

Урдандаа буряадууд Сагаан һарын ерэхэдэ, нэгэ наһа нэмэбэ гээшэбди гэжэ тоологдог байһаниинь мэдээжэ. Баргажанай аймагай Баян-Гол нютагта ажаһуудаг Самбу Сандашкеевич Цыдыпов Сагаалганда буряадаараа зуу наһаяа гүйсэхэнь. Энэ хүмнай хэды үндэр наһа эдлэбэшье. Үшөөл хүнгэн, хёрхо зандаа. Һүүлэй жэлнүүдтэ бага шэхэ хатуу болоһоншье һаа, телевизор хараха, газэтэ, уншаха дуратай байнаар.

«Хүн ажал хэхынгээ хажуугаар, һанаа сэдьхэлээ хододоо арюун сэбэр байлгабал, ута наһа эдлэхэ гэжэ һанагшаб. Би хүнэй эдидэг бүхы юумэ хэм соонь эдээд лэ һуугшаб. Һүтэй халуун сайа ехэ дуратайб, архиһашье арсадаггүй агшаб, байгаа һаань, бага ундаа хярлагаад абагшаб», — гэжэ тэрэ хоорео һэн.

Аша, гушанараа үргэлсөөд, мүнөө дүшэсэ хараха боложо ябаһан энэ үндэр наһатай хүнэй намтар тушаа богонихоноор хөөрэхэдэ, нимэ байна. Баргажанай Баян-Гол нютагай угытэй айлда 1894 ондо Самбу гэжэ нэрэтэй хүбүүн түрөө һэн. Тэрэ хара багаһаа нютагайнгаа баяшуулда гарасаар хүдэлдэг байгаа. Хорин хоёр наһатайдаа хаанта Россиг сэрэгтэ татагдажа, Минск шадар жэл хахадай туршада алба хөө. Тэрэнэй уялгата албаяа хэжэ байха үедэ делхэйн нэгэдэхи дайн эхилжэ, тэрэ Минск хотые хамгаалха сэнилэлгэ бариллсаһан байна.

Улабашьегүй улаан хубисхалай түрүүшын жэлнүүдтэ тэрэ албаяа дүүргэжэ, нютагаа, бусаа бэлэй Самбу Сандашкеевич 1921 оодо РСДРП-гэй гишүүндэ абтажа, коммунистнуудай политикые нютагайнгаа зондо ойлгуулха талаа худэлмэри ябуулжа эхитэ һэн.

Коммунистнуud й эхин эмхинүүдэй түлөөлэгшэ-нэрэй Баргажанай аймагай нэгэдэхи съездэ тэрэ Баян-Гол нютагайнгаа коммунистнуудые түлөөлэн хабаадаһан байна. Тиихэдэ «Арьбажал» гэжэ коммуна нютагтаа эмхидхэхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, оороо коммунын түрүүшын гишүүдэй нэгэн болоһон намтартай. Самбу Сандашкеевич 1927 онһоо 1937 он болотор юрын колхозынгоор, таряан ажалай бригадираар худэлөө. 1937 онһоо 1942 он болотор гахайн фермые даагшаар ажаллаһан байна. Эндэ тэрэ ажалай эрхим үрэ дүнгүүдые харуулаа гэхэ гү, али нэгэ эхэ гахайнаа дунда эзргээр 19,6 толгой поршоонхэ абажа, тэрэтэ хороолтогүйгээр, тобир тарганаар тэжэһэн байна. Ажалдаа амжалта туйлаһанайнгаа түлөө Худөө ажахын Бүхэсоюзна выставкэдэ (ВДНХ—урдачлаа нигэжэ нэрлэгдэдэг бэйгаа) хөёр дахин хабаадаа һэн. Самбу Сандашкеевичэй нэрэ ВСХВ-гэй Хүндэлэлэй дэбтэртэ бэшэгдэһэн, мүн выставкын мүнгэн медальда хүртэһэн байна.

1942 онһоо 1945 он болотор Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуурсэ дайнда хабаадалсажа, Германиин Гитлер хотодо дайналхы сэмсэ дүүргэжэ, нютагаа бусаа һэн. С. С. Цыдыпов 1946 онһоо 1966 он болотор тракторшоой звеное хүтэлбэриэ. Тэрэнэй даадаг звеноо[illegible] 1947 ондо даажа абаһан гушан гектар талмайн[illegible] бүрнһөө 25 центнер ороо хураажа, республика дотороо яваа алдаршаһан байхэ. Дайшалхы габьяагайнгаа, эрхим ажалайнгаа түлөө Самбу Сандашкеевич алдаб олон орден, медальнуудаар, Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаһан юм. Мүнөө тэрэ түрэл нютагтаа, Долгод гэжэ басаганайнгаа бүлэдэ байна. Ута наһа, удаан жаргал эдлэжэ байһан Буда Сандашкеевич Цыдыповтэ Сагаан һараар дансгарамдуулан, дүшээ хаража, дүүрэн жаргал эдлэхыень, энхэ элүүр ябахыень нютагайхидайнь эрнөө хүсэнэ.

Д-Н. ХОБРАКОВ.

— Пэй, энэ жаахан аад, бурханда һүзэглэдэг юм гү? Би юушье мэдэдэггүйби.— гэжэ ахэ, эгэшэ хүнүүдһөө «мултарһан» үгэнүүдые шагнахада, монгол, түбэд үзэгтэ нураха һанаатай, үндэр наһатай үбгэд, хүгшэдэй урда һуулһан намда эшэгүүритэйшье, үбшөнтэйшье байхадал гэгшэ бэлэй.

Мүнөө бодоходомни, буряад, монгол гүүлжэрхинэ аа гүбдэ гэжэ хашалта-хардалгын үедэ айжа ябаһан ахэ нүхэдөө һажаһан хүнүүдэй зан байһан байгша.

Алтан дэлхэйдэ түрэһэн амитан бүхэн нэгэл амитай, бэетэй байдаг хадаа тэрэнэйнгээ түлөө айһыень гайхахашье юумэ юун байхаб. Тиихэдээ тэрэмнай гансахан хүнэй гаргаһан бэшэ, хамин түрэнэй политика бариллаһан хүн бүхэнэй ашаа хадаа зоной заншал боложо, үе дамжаха упартай болоно. Ушар тиимэһээ ороёдоол удаадахи үеынь хүн үндэһэн соёлоо удхалжа мэдэхэгүй болодог байна.

Панмонголизмыг хэлэнэй үгэ оршуулгадаа хэрэглээгүй «Буряад-Монголой үнэн» һониной редактор Б. Ванчиков гэмнэгдэжэ, амч бэеэ алдаа һэн гэжэ Д. Жугдуровагай статья уншахада, «шэхэндэ нилээд шэртэһэтэй» бээ?

Панмонголизм гэһэн хуурмаг ярлаг тайгаар гэмнэжэ, эрдэмтэй, номтой, түрүү хүнүүдые бусалгагүйгээ тушаажархидаг байһан хашалта-хамалгын үеһөө эхилжэ, монгол угсаата зондо, тусгаарлаһан, буряадуудта хабаатай юумэнүүд нилээд дэлэгдэн, [illegible] нэгэ һалбаришье гээ һаа болоо[illegible] угтадаг заншалнуud марай бэгэдэ хоригдонхой, тэр [illegible] нэгэтэй хүн хэбэртэй ябахаяа һанаа һаа, сагаалжа ябаһанаа харуулхагүй, бэеэ нюудаг байһан аад даа.

Минии дүрбэн наһа хүрэхэдэ, гэртэхимни хэниной арһаар буряад дэгэл оёжо, утаһан бүһэ бүһэлүүлжэ, мүнгэн хутага эүүлгэжэ, ёнотойл эрэ хүн янзаар хүршэ хүбөө айлнуудаараа сагаалуулжа, намайгаа хүтэлжэ ябаһыень һанадагби.

Урданай зон үхэл хүүгдһөө байха юрэл хубсаһа оёходоо удхэжэ, олон жэлдэ үмдэхэ хараатайгаар бүтээдэг һааб даа. Хэдышье сээжэдэнь хүрхылгэжэ, үргэжэ бүһыемни бүһэлүүлээ һаань, ута хормойдоо торолдожо, ябажа ядаһанаа мартагшагүйб.

Тэрэл дэгэлээ арбаадтай болоторсо телогрейкын ороидо үмдэгшэбэ. Үнөөхин Дабаагайнгаа Лубсан-Дэмбэгин газаа олон үхибүүдээр лаптаа [illegible] гаалжа байхадам, Халханэй абын хүгшэн—Амгалан [illegible] хараад, гэнтэ намайе тэбэржэ, таалажа байжа орилоод, бэрхираад, гэртэхинһээмни тамаанэй хоёбэри (үбгэ эсэгэтэмни табан хушуу мал бариглаг байһан гэдэг. Тэрэ хоёбэри хүбэнтэй ороидо хабшаа һааб даа) абажа, телогрейкэ оёжо үгөө бэлэй.

Хэды хорюултай байгаашье һаа, сагаалган, обоо тахилган бурладуудай аргагүй ехэ һайндэр байһаниинь мэдэжэ. Бидэ, үхибүүд, сагаалганай болохые хүлээжэ, удэр хоног тоолодог бэлэйбди.

— Һама сахюусан үглоогүүр арьежэ ябаха, тиихэдэнь бүлта бодоод һэргэлэн байха ёнотой юм, эртэ унта, —гэжэ нагаса эжымни баадхагша бэлэй. Энэл удэрые гушанай удэр, бүтүүгэй удэр, бурхан дэлгэхэ удэр гэжэ али нэгэнэнь зон нэрлэдэг байһан.

Үглоогүүр һэрихэдэмни, гэр соогуур хүжэ, сандайн үнэр анхилжа, газаа гарахадаш, хүүшабтар хүнэг соо гал түгилдэнэй, аргал, унайн үнэр хангалтажа байха. Захатай, зурамал бурханнуудаа дэлгэжэ, тахижа дүүргэд, эжыньгээ:

— Зэй, хүбүүн, бодо даа. Бурхандаа мүргэ,—гэжэ намайгаа ханюулгэ. Бурханда бүлтадаа мүргөөд, эдэлдэд, айлнуудай маяаа ороходо, эжыньгээ конфета, сахар хэхэ гэжэ зорюута оёжо үгэһэн туулмагшь үбэртэлдэд, хүршэ айлнуудаараа сагаалжа эхилхэш.

Айлда ороод, бурхандань мүргөөд, эолгожэ мэндэшэлдэдэнэйш удаа сай, табаг табиха. Тэрээнһөөнь эмэ хүрэхэ хэрэгтэй. «Гэр, олон, гэдэһэн ганса». Тэрэл ехэ хэһэлтэ бэлэй.

— Үхибүүд хамгалдхын дэ түлөө ябаа юм аалб даа, —гэдэ зариманай конфетэ хубаажа үгөөд гаргажархихлань, ехэл балартай удаадахи айлдань ошохош.

Айлда ороодоншни, гасалхашье зариман байгал даа.

— Сагаалганнай үглөөдэр түбэ, юундэ ерэбта?

— Бурханинетнай хараха.

— Оёнэдөө сагаалжа ябаа гүт, али багшатнай сагаалагты гэдэг гү?

— Үгы.

Бага эзргэ улайлгажа, сайлгажа, сэдьхэлээ хананаа, үхибүүдтэ саахар үгөөд табиха.

Хубисхалта шэнэ байдалай шэнжэтэй болоһон колхозойнгоо түб һуурында энэтэрэ хүнһөө хэргодожо, гасаалуулжа ябанхаар, аажам даруухан Ажалшынгаа үбгэд, хүгшэдэй нэгэтэ сагаалахаяа ошоһомнай мартагдашагүй һанэмжа боложо үлөөгшэ бэлэй.

Мүнөө бариглдажа байгаа Джарон Хашорой субаргын урда тээхэнэ яһалаг олон үнэр олон үхибүүдээр лаптаа [illegible] хүүгэдтэй, үбгэд, хүгшэдтэй бишыхан тосхон байһан юм. Дабха, шинрээ, абаха магазингуй, үхибүүдээ һургаха һургуули тэндэ эмхидхэгдэгүй байһан дээрэнээ шадалтай хуннүдынь ажалайнгаа, хүүгэдэйнгээ тала хаража, зоожэ ябашахадань, тандань үтэг бууса, үтэли үбгэд, хүгшэд үлэһэн һааб даа.

Тодэмнай хүгшэн залуусе илгаха бэшэ, ороһон хүндэ баабайнь наһа барахадань, гохойнуудай байал ехэр улиндан шаналхада зоной сэдьхэл хумирһэн, уярһан байгаа.

Нохойнууд гээшэмнай ухаатай амитадай нэгэн, эзэдээ хамгаалдаг, абардаг, туйлаханьшье тоогүй ааб даа, эзэндээ жэгтэйгээр бээ үгэнги амитан хэ юм даа. Нэгэ нимэ үгүүлалые А. Х. Кольлова гэжэ эхэнэр үнэ хэда хөөрөө агша һэн.

Д. ЖУГДУРОВА.

ДАХИН ДЭЛГ[illegible] ДЭМБЭРЭЛТЭЙ

[illegible] Верховно Сове[illegible] Л. В. Потановай ha[illegible] үүрэлгэ ба ажалайн[illegible] ниншэ тиншээ ябал[illegible] түрүүн Москвада, [illegible]рскдэ үнгэргэгдэһэн х[illegible] бүлоонүүдээр баян, т[illegible] байгаа. Эдэ зүблоонүүд[illegible] хэлсэгдэоб гэхэдэ, ор[illegible] политическэ байдал[illegible] гэхэдэ алдуургүй [illegible]ференду тушаа.

[illegible] Васильевич, үнгэргэдэгэн [illegible] хурлангыгаар[illegible]ёрэжэ үгыт.

[illegible] Федерацинин [illegible] толгойлог[illegible] Намсараев[illegible]уулжа, тэрэнэй [illegible] Ямпилай [illegible] дэн асуудалаар [illegible] Володя [illegible] эн байгаа. Зүб-[illegible] Рабданай [illegible] 4 асуудал та[illegible]нэмбидэ[illegible]эшье бүхыдоо [illegible] үхиб[illegible] референдум ту[illegible] фермый [illegible]эн. Оронойнгоо [illegible] гаад, [illegible] тушаа һанаагаа [illegible]ньбдь. [illegible]ьхэлээ үбдэнэн [illegible]

— Бэ соностоо.

[illegible]ябаа [illegible]ён дээрэ рес-[illegible]даа,—гэ[illegible] толгойлог-[illegible]ной бурдаа шахуу ha-[illegible]байхадаа[illegible]ээ, эндэ хабаа-[illegible]ан ехэ[illegible]нэй 17-ниинь, [illegible]ыньбэ, Уби, Россин Фе-[illegible]мэ түрэ[illegible]эдын хүтэлбэри-[illegible]

— Б[illegible]ндалга доро га-[illegible]рбаа [illegible]эм. Тус доку-[illegible]ааг[illegible]ухэ хадаа нимэ: Үбгэн [illegible] үнгэргоо хада [illegible]ннүүдэ[illegible] эмхи гуримгүй [illegible]оёжо [illegible]наа шэнээр эб-[illegible]

[illegible]ЕНИШОД[illegible]

[illegible] аймагай та-[illegible] Иван [illegible] ажахынуудай [illegible] гэгшэ[illegible] [illegible]эдэлдэ хонидой [illegible] гадын [illegible] [illegible]до хонин бури-[illegible]на [illegible]бажа, түлжүүл-[illegible]эн Александр [illegible] бригада бусад-[illegible]ьгадтай болон-[illegible]сой Хан[illegible]ьгадтай [illegible] хүршэл [illegible] [illegible]шод Григорий [illegible]

Агаһаа мэдээсэнэ

ХЭДЫ ОРОЛДООШЬЕ ҺААМНАЙ...

Мүнөө Агын Буряадай автономито округой түб Ага тосхондо шэнэ аэропорт бариглдажа байна. Эндэ үбэлэй хүйтэн үдэрнүүдтэ газарай хүрэһэн хүрьһэ хобхолхо оньһон түхеэрэлгэ дуталдана. Тиимэһээ Шэтын оньһожоруулгын захиргаан энэ ажалда ехэ туһаламжа үзүүлжэ эхилээ.

Түсэбэй ёноор, энэ ажал байгша оной июлин нэгэн болотор дүүрэхэ ёнотой. Самоледы нилдхэ, бууха газарые асфальтаар хушаха ажалаа ноябрин эхеэр дүүргэхээр хараалнабди, — гээд аэропортын диспетчер Даши-Дондок Дандарович Дансаранов мэдээсэнэ.

Б. ГАРМАЖАПОВ.

ВЕТЕРАНУУДЫЕ ЁҺОЛБО

Сталинград шадарай тулалдааануудта манай ороной сэрэгшэдэй немец булимтарагшадые һамна бута сохиһоор 50 жэлэй ой һаяхан гүйсэбэ. Тиимэһээ округой ветерануудай советэй, тэрэнэй түрүүлэгшэ Чимитдоржо Дамдиновай үүсхэлээр округой хизаар ороной музейдэ Сталинградые хамгаалалсаһан табан сэрэгшэдтэй уулзалга үнгэргэгдэбэ. Музейн директор Жигжитжаб Доржиев тэдэнэрые халуунаар амаршалаа, Чимитдоржо Дамдинов ветерануудай советэй эүгһөө тэдээндэ амаршалгын бэшэг барюулаа. Ветерануудай урдань ажаллаһан газарай түлөөлэгшэд Сталинградые хамгаалагшадта бэлэг бариба.

Б. ЖАРГАЛОВ.

ЭЗЭНДЭЭ БЭЕЭ ҮГЭНГИ АМИТАН

Үбгэн баабайтаяа үбгэ һамган хоёр — нимэ юрын лэ айлайхи һуудаг байгаа. Мал, гэрэй амитадые баридаг айлайхи һэн ха. Тугалтай үнээтэй, хоёр нохойтой, минсгэй болон бусадтай байгаа. Нохойнууд минсгэйнь ехэнхидээ гэртээ байнтуу һэн гэхэ. Энэ айлайхи гэр, байра болоод хаанда, хоорбо гэхэ мэтэнүүдээ суургалха саблаха гээшые мэдэдэггүй байһан ха. Бүхы байдал һуудалыень, анхахыень хоёр нохойнуудынь жэнэшэдгүй хараад, хамгалаад байдаг гуримтай һэн. Хоёр нохойнуудайгаа ехэнхидээ гэртээ байдаг хадань айлшанай ерэхэдэ, гэрэй эзэдэй нэгэн угтажа, оруулжа һуулгадаг һэн. Айлшаниие тэдэ тон хёрхоор хаража хэбтэхэ. Дулаанай сагта тэдэ хоёр «үнэтэй эзэд» огород соогоо хэбтэхэ. Огородой эдеэнэй эдеэшэжэ эхилхэдэ, ондоо хүнүүдые эдэ хоёр дутэшье үзэхэгүй, халта алхаа һаа, тэдээнэй нэгэндэ зуулгаад лэ дүүрээш. Тугалаа адуулхадаа, харгы дээгүүр гү, али үйлсын нэгэ тээнь унаһан тэбэри үбһэ ногоое тугалайнгаа шэмхолхэдэ, мүнөөхи хоёр хаража хэбтэхэ, ямаанай гү, али тахяагай дүтэлөө һаань, ороогүй үлдэжэрхихэ.

Нэгэтэ гэрэй эсэн хүндөөн үбшөтөөд, мордошоо юм ха даа. Тэрэ эзэнэ хүдөөлүүлгэнэй үедэ нохойнуудай оногүй гашудалтайгаар утаар татажа улиндахадань хүн зоной үйдхарһаа һүроотэй байгаа һэн гэнэ. Удаань үбгэн баабайнь наһа барахадань, нохойнуудай байал ехэр улиндан шаналхада зоной сэдьхэл хумирһэн, уярһан байгаа.

Нохойнууд гээшэмнай ухаатай амитадай нэгэн, эзэдээ хамгаалдаг, абардаг, туйлаханьшье тоогүй ааб даа, эзэндээ жэгтэйгээр бээ үгэнги амитан хэ юм даа. Нэгэ нимэ үгүүлалые А. Х. Кольлова гэжэ эхэнэр үнэ хэда хөөрөө агша һэн.

Д. ЖУГДУРОВА.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

Республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. В. Потановтай референдум үнгэргэхэ тухай шухала асуудалаар хэһэн хөөрэлдөөн.

Телетайпһаа абтаһан һүүлэй мэдээсэлнүүд.

Театр. «Зүрхэ сэдьхэл баяраар халлана» — Н. Н

Редактор
Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОКОВ Н. Д., ЖИГЖИТОВ Б. М. Ж. (хэрэгсэлгэтэ секретарь) НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТО ХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Калинин даришевлиин үбдэс, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54 редакторай орлогшоной — 2-68-08, 2-62-62, хэрэгсэлгэтэ секретариин—2-50-52, секретарьдай—2-66-76, тэһагууд, советүүдэй үүдэ[illegible] ба нинтын эмхинүүдэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань) 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олонниитэй үүдэлмэзонни ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-46-60; Закаменскда — 30-61, Хоринскдо — 2-31-67

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94 бухгалтерм— —2-23-67 вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудапан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 7500.
Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 20.40.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олон мэдээсэлгын министерствэдэ 69-дэхи номтогоор бүридхэлдэ абтанхай.
Газетэ республиканска типографида [illegible]лэгдэ. Директорайнь телефон 2-40-45